

PIYA

ISSN 0284-6632

PESEROKĒ ZIWAN U KÜLTÜRĒ DIMİLİ

DİMİLİ DİLİ VE KÜLTÜRÜ DERGİSİ

JOURNAL OF DIMILI LANGUAGE AND CULTURE

Hese
QESE GIRANI

Karl Hadank
**ZAZALARIN KÖKENİ
VE ZAZACA-4**

Cihat-Kar
**"ZAZA" ADI
VE KAYGUSUZ ABDAL**

Minorsky
DAYLAM

PIYA

PESEBOKÉ ZIWAN N KÜLTÜRÉ BIRILÉ
BIRILÉ BİLİ VE KÜLTÜRÜ BENGİSİ
JOURNAL OF BIRILÉ LANGUAGE AND CULTURE

Payızopeyên 1988, amor 4

Serredaktor

Ebubekir Pamukcu

Redaksiyon

Ardwan

Ç. Soy

Elişer

Hese

Korca Mirseydan

Soşen Bra

Adres

Box 265

127 25 Skärholmen
SWEDEN

Telefon

08- 710 21 83

Postgiro

492 79 06-0

Abone

1 ser (6 amori)

120 sek / 30 DM

İlan

ripero bitum 1500 sek

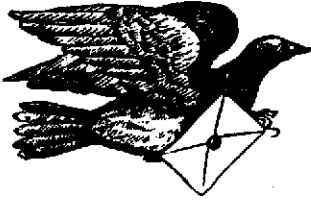
ripero nime 800 sek

ripero 1/4 400 sek

Embazê mayê kı no amordı emegê
cı esto, ma pêrkırê zaf teşekkür
kem.

TEYESTEY / İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Mektubê Wendoxan / Okuyucu Mektupları / Letters to the Editor...	2
Sernuşte / Başyazı / Leading Article.....	5
Qese Girani. Hese.....	9
Zazaların Kökeni ve Zazaca. 4. Karl Hadank. çv. Erol Sever.....	10
Mışore / Görüşme / Discussion.....	15
Ma. Hese.....	17
Werte Ewropa. Astore.....	17
Arşiwda Usxan'ira.....	18
"Zaza" Adı ve Kaygusuz Abdal. Cihat-Kar.....	20
Arşiwda Zerweş Serhad'ira.....	24
Daylam. Minorsky. çv. Roşna Feradi.....	28
Dı Zurkeri. ar. Zerweş Serhad.....	40
Dare Cıxara. ar. Usxan.....	41
Zıwanoxanê Xeribandı Dımilki / Yabancı Dilcilerde Dımilice / Foreign Linguist on Dimilish. "Peter Lerch-3".....	43
Herg Welatra... Herg Zıwanra.....	50
Waxt Kakazvi. Ahmet Telli. çr. Soşen Bra.....	52
Mazra. Astore.....	53
Musiko Ettar. ar. Ebubekir Pamukcu.....	55
Hepsê Diyarbekir'i. Zerweş Serhad.....	58
Piyê Mı. Usxan.....	59
Helaley u Heramey. M. Çermug.....	60
Deyr. ar. Glor Çımsur.....	60
Qınca Qeçkan/Domonu / Çocuk Köşesi / Children's Page.....	61
Xeberê Kılmı / Kısa Haberler / Short News.....	62

OKUYUCU MEKTUPLARI

MEKTUBÊ

WENDOXAN

LETTERS TO THE EDITOR

ÇEND MEKTUBÎ ZÎ WELATRA

CEZAEVLERİNDE DURUM

Mektubuma verdiğiniz yanıtın ve gösterdiğiniz sıcak ilgiden dolayı teşekkür ederim. Ancak göndermiş olduğunuz AYRE ve PIYA dergileri henüz elime ulaşmadı. Mektubunuz yaklaşık iki hafta önce elime geçti. Cevap için dergileri bekledim. Sanırım dergiler, burada cezaevi idaresindedirler; ve cezaevi idaresi tarafından atkonmuş olabilirler.

12 Eylül darbesiyle işbaşına gelen işbirlikçi merkezci klik, Türkiye'nin ekonomik, siyasi, kültürel vb gibi toplumsal değerlendirmelerde büyük etkilemeler yapmıştır. Ve bunların sonuçları halen devam etmektedir. Zaten kapitalizmin anarşist, plansız gelişme yasasının sonucunda, doğan ekonomik kriz ve buhranlar (ulusal) faturasını devamlı çalışan ücretli halk yığınlarına çıkartmaktadır. 12 Eylül'de bunalımın faturasını Türkiye emekçi halklarına kan revan içinde ödetti. Her ne kadar 1982 Anayasasıyla parlamento ve partiler oluşturulmuşsa da, bunlar, 12 Eylül'ün uygulamalarının aynen devamıdır. Yani Azgın Faşist Cun-

ta biçim olarak değişmişse de özü değişmemiştir. Yine politikası ve uygulamalarıyla gündemdedir. Yine politikası ve uygulamalarıyla gündemdedir. Ancak diğer hakim sınıf klikleriyle "iktidardaki" klik arasındaki çelişkiler de mevcuttur. Tüm uygulamalardan cezaevleri de nasibini almaktadır. Daha önceki dönemde verilen mücadeleler sonucunda kazanılmış bir takım siyasi ve demokratik haklar son olarak hükümetteki değişiklik sonucunda değiştirildiler. Adalet Bakanı'nın yerine atanan M. Topaç'la tekrar bunlar geri alınmaya çalışılmaktadır. Yeni göreve getirilen Adalet Bakanı 1 Ağustos'ta bir genelge yayınladı ve tekrar bazı uygulamalara geçti. Bunlar, Tek tip elbise, cezaevinden cezaevine mektup, haftada iki taneden fazla mektup yasağı, mektuplar kısa ve yazıları büyük ve okunaklı olacak (yazısı okunmayan mektuplar cezaevi tarafından atkonabilecek), cezaevi disiplin kurallarına uymayan hükümlü ve tutuklular cezaevi idaresi tarafından cezalandırılacaklar, üç kez disiplin cezası alanların infazları yakılacak vb gibi bir dizi uygulama. Son olarak bazı cezaevlerinde peş peşe üç disiplin cezası verilerek bazı infazlar yakılmış görülmüyor.

Şu an cezaevinde bizim elimizde bazı

klasikler ve çeşitli romanlar var. Bunlar, toplatma kararı falan olmayıp serbest satılabilen bilimsel kitaplardır. Bunların dışında haftalık ve aylık dergiler içeri girmektedir. Ben dışardayken, çeşitli nedenlerden dolayı Dımlı dilinin bilimsel olarak türevi-türddiği (yani içinde doğmuş olduğu) dillerin tarihi, ekonomik ve kültürel gelişimi hakkında hiçbir araştırmam ve incelemem olmadı, bu konuda bilgim de yoktur. Sadece ana dilimiz olan ve Zazaca olarak adlandırılan dili Kürtçe'nin bir lehçesi olarak biliyorum. Dillerin gelişimi, ulusların varlığı ve uluslaşma süreçleri vb gibi bilgileri taşıyan yapıtlar burada bulunmaz ve içeri de girmez. Cezaevinde varolan zamanımı, yani esas olarak Dımlı dili ve bu dilin gelişimi hakkında araştırma isteğinden doğan isteğimi sizin yardımınızla pekiştirmek istiyorum. Sizden de Dımlı dilini kullanan ulus ve milliyetlerin doğuşu ve gelişimine ilişkin bilgiler isteyeceğim. Mektupla yazışarak ve yayınlanan dergiler aracılığıyla bu eksikliğimi gidermemde bana yardımcı olursanız sevinirim. ...

(.....)

Bayrampaşa, Özel Tip Cezaevi

DOST ELİ

Yazıtınızı aldım, çok teşekkür ederim. Göndermiş olduğunuz birbirinden güzel ve değerli içerikler taşıyan PİYA sayılarını da aldım. İnanın dost eli sıkılmışcasına memnun oldum, çok sağolun. Derginizin başarılarının devamını diler, kutlarım sizleri. Abonelik ücretini adresinize gönderiyorum. Bana yeni sayılarla birlikte eski

tüm sayıları da göndermenizi rica ediyorum. Çünkü beynimde oluşan soru kümelerini PİYA okumakla yanıtlayabilirim. İleride sizlere çeşitli yazılar göndereceğim. Yalnız adımı derginizde yazmayın. Özellikle rica ediyorum, buradaki koşullar sizce de bilinmekte.

Çok istememe rağmen derginiz hakkında eleştiri yapamıyorum. İnanın her şeye ve her türlü olanaksızlıklara karşın çok iyi ve çok köklü bir yapıt ortaya koymuşsunuz. Tek ricam ALFABE konusunu iyi belirlemeniz. Başka bir endişem yok. Tüm PİYA emekçilerine dost selamlar gönderiyorum.

(.....)

Mersin

BEN BİR ZAZA'YIM

Ben Diyarbakır'ın Dicle kazasında ikamet eden bir Zaza'yım, ve aynı zamanda bir yurtsever... 1986 yılında öğrenim gördüğüm (.....)'ni istemeden ve bazı sorunlardan dolayı bırakmak zorunda kaldım.

PİYA dergisinin 2. sayısında ilgimi çeken konular olduğunu gördüm. Zazalar hakkında çıkan yazılarınızı okumak istiyorum.

Başarılar.

(.....)

Piran

ZAZACA DİLİNİN GELİŞMESİNE KATKIDA BULUNACAĞINIZA İNANIYORUM

Türkiye'de yayınlanmakta olan bir dergi kanalıyla sizlerin PİYA isimli bir dergi yayınladığınızı öğrendim. İnanır mısınız, çok duygulandım. Sizlerden ricam, şu ana kadar çıkan derginizin sayılarını ödemeli olarak adresime gönderin. Şayet olanağınız yoksa da derginizin birinci sayısını mutlaka ama mutlaka göndermenizi arz eder, sizleri sevgi ve saygıyla kucaklarım. Zazaca dilinin gelişmesine katkıda bulunacağımıza inanıyorum.

(.....)
Diyarbakır

İKİSİ DE YALAN SÖYLÜYOR

MEDYA GÜNEŞİ'nde bir yazı çıkmış. Yazıyı yazan Mehmet Piran yazmış ki milletvekili Mehmet Sağdıç Kürt'tür. Sonra tanıdıklar vasıtasıyla İKİBİNE DOĞRU dergisini buldum. İKİBİNE DOĞRU dergisinde Mehmet Sağdıç diyor ki "Benim anadilim Türkçe'dir". Hayretten donakaldım. Ben Dicle'ye çok gittim. Hatta Mehmet Sağdıç'ın köyüne dahi birkaç defa gittim. Doğrusunu sorarsanız, işin aslı şöyledir: Dicle'de Türk hiç yoktur. Birkaç tane Kürt köyü vardır. Geri kalan nüfusun hepsi Zaza'dır. Mehmet Sağdıç'ın soyu soppu dahi hep Zaza'dır. Mehmet Sağdıç, milletvekili oldum diye yalan söylemesin. O Zaza oğlu Zaza'dır. Mehmet Piran da yalan yanlış yazı yazmasın, ayıptır.
Bir de sizden şunu rica ediyorum. Benim

şimdiki adresim güvenilir değil. Ta ki size yeni bir adres gönderinceye kadar bana dergi göndermeyin.

(.....)
Erxeni

POLİS PİYA PEŞİNDE

..... Derginizin son sayısını alamadığım gibi, bir daha derginin gelmemesi için sert bir şekilde uyarıldım. Durumu tarafınıza bildirir çalışmalarınızda başarılar dilerim.

(Adı ve yeri yanımızda saklı)

ANADİLİM DİMİLKİ

Anadilim Dımilki. Derginizi geçmiş sayılarıyla birlikte edinmek istiyorum. Ödemeyi hangi yolla yapmam gerektiğini bana bildiriniz. Bundan sonraki sayıları da abone yoluyla edinmek istiyorum. Dostça selamlar iletiyor, yayın yaşamınızda başarılar diliyorum.

(.....)
Ankara

PİYA YERİNE POLİSLER

.....Ben PİYA beklerken polisler geldiler. Beni apar topar karakola götürdüler. Benim PİYA oarada masadaydı... Gerisini artık siz tahmin edin.

(Adı ve yeri yanımızda saklı.)

SERNUŞTE

BAŞYAZI

LEADING ARTICLE

NE YAPABİLİRİZ?

Geçen gün, genç bir dostum telefonda, "Yahu Hocam, sizin bu yakınmanız da bir türlü bitmedi!" deyince, hiç de şaşırmadım. Genç dostum yerden göğe kadar haklıydı, çünkü bizim parasal sorunumuz hemen hemen her sayıda sözkonusu edildi. Hep dostlarımızdan yardım istedik, Kimi zaman, becerebildiğimiz kadarıyla konuyu espriyle ele aldık, kimi zaman da, açıkça, "Parasızlıktan kıvranıyoruz!" deyip yardım istedik. Yani sözün kısası, para isteye isteye dilenciye döndük, ama dilencililiğimiz de para etmedi.

Biz PİYA olarak çok yönlü bir baskı altında varlığımızı sürdürmeye çalışıyoruz. AYRE'yi çıkarmaya başladığımızda, AYRE düşüncesine karşı olanlar birçok yönden harekete geçtiler. Öncelikle AYRE'yi okuyanları va satanları izleyerek, tehdit ederek AYRE'yi küçücük bir çember içinde sıkıştırmaya çalıştılar. Böylece hem AYRE'yi çevreden soyulayacak, ve hem de ekonomik yönden AYRE'yi çökerteceklerdi.

Ama sadece derginin satışını engellemekle dergiyi ekonomik yönden çökertemeyeceklerini de aslında biliyorlardı. Gerçekten de İsveç koşullarında derginin satışından elde edilen gelir küçücük, çok küçük bir meblağdı. Dergilerin tümü satılsa bile, bu satıştan elde edilen gelir, derginin kırtasiye giderlerini bile karşılayamazdı. Bu bakımdan İsveç'te yabancıcı dergileri ayakta tutan asıl kaynak, Devlet Kültür Dairesi ve Şehir Kütüphaneleriydi.

Bu yardım mekanizması İsveç'te şu şekilde yürümektedir:

1- Bir dergi ya da gazete yayınladığınızda, Devlet Kültür Dairesi size her yıl büyük bir yardımda bulunuyor. Burada Türkçe ve Kültürçe çıkan tüm dergi ve gazeteler bu yardımdan cömertçe yararlanıyorlar. Ama gel gelelim ki, halkımızın dil, kültür ve tarih sorunlarını konu edinen ilk ve tek dergi olarak PİYA (önceki adıyla AYRE) bu yardımdan maalesef yararlanamıyor.

Yardım alabilmeniz için, derginizin bir kültür dergisi olması ve yılda en az dört sayı yayınlanmış olması gerekiyor. Durum böyleyken, bizim dergi üç yılda 18 sayı yayımlandığı halde şimdiye dek devletten tek kuruş yardım alamadık. Yardım çin yaptığımız her başvuruda gericilerle oportünistler hemen devreye girip yardım almamızı engellediler.

2- Burada Şehir Kütüphanesi, kültür faaliyetlerini desteklemek için tüm şubelerine göndermek üzere hemen hemen tüm dergi ve gazetelere abone olur. Ama yukarıda sözünü ettiğim kişilerin gayretkeşlikleri sonucu Şehir Kütüphanesi şimdiye dek bir adet olsun bizim dergiye abone olmadı.

Dergimizin aboneleri var; bunu saklamıyoruz. Avrupa'nın her yanından ve Türkiye'den epey abonemiz var. Ama posta giderlerini gözönünde bulundurursak, abone sisteminin dergiye ekonomik yönden pek bir şey kazandırmadığını yayın işleriyle az çok ilgilenen herkes bilir. Kaldı ki, Türkiye'deki okurlarımız için özel bir tarife uyguluyoruz ki, bu tarife gereği okuyucularımızın gönderdiği para, derginin sadece posta giderlerinin bile üçte birini zor karşılayabilmektedir.

Ekonomik yönden PİYA'nın içinde bulunduğu korkunç bunalım bu olunca, okuyucularımıza açıkça sormaktan kendimizi alamıyoruz: Bu koşullarda, okuyucularımızın yardımına başvurmaktan başka çaremiz var mı? Karşımızda gerici ve oportünistlerden oluşmuş geniş ve güçlü bir cephe var. Ya "Pes!" deyip kösemize çekileceğiz, ya da "Hayır!" deyip bu yürüyüşü sürdüreceğiz. Hiçbirimizin pes etmekten yana olmadığımızı santıyorum. Ama dosdoğru söylemek gerekirse, direnmek için de öyle aktifçe bir atılımımız da yok. Hepimiz bir şeyler olsun istiyoruz, ama bu bir şeylerin olması için de bir türlü ayağa kalkıp kollarımızı sıvayamıyoruz. Hep birileri yapsın diye bekliyoruz, ama yalnız kaldıkları sürece bu birilerinin gücü nereye kadar yeter, onu düşünmüyoruz.

Peki ne yapabiliriz?.. Bu konuda bizim önerilerimiz Şöyle:

Kendi imkanlarımızı kendimiz yaratmak üzere:

- 1- PİYA'yı çevremizde yaygın olarak satalım;
- 2- PİYA'ya yeni aboneler bulalım;
- 3- PİYA'ya yardım toplayalım;
- 4- PİYA'ya ilan bulalım;
- 5- Çevremizdeki yardım ve kültür kurumları nezdinde PİYA'ya sürekli yardım sağlanması için girişimde bulunalım.

PİYA'YA OMUZ VERELİM Kİ, "PARA" DENEN ŞEYİ DÜŞÜNCELERİMİZİN A-RASINDAN ATIP DAHA GÜZEL ÇALIŞMALARA YÖNELEBİLELİM!..

DAHA GÜZEL, DAHA GÜÇLÜ BİR PİYA İÇİN EL ELE, GÖNÜL GÖNÜLE, O-MUZ OMUZA!..

E. Harmanlı

WHAT CAN WE DO?

The other day a friend told me on the phone: "Isn't it time to stop nagging?" I wasn't surprised to hear this because I felt that his remark had a ring of truth. The economic problem attendant upon the publication of PIYA recurs virtually in every issue. Sometimes lightheartedly; at other times, it occurs openly as we ask for help from our readers and supporters. Frankly speaking, we are degrading ourselves to the level of beggars which seems nevertheless in vain.

Despite the economic pressure we are keeping our high spirits and good work in PIYA. When AYRE was born, we encountered a lot of difficulties. Many antagonistic sides threatened the readers as well as the sellers of AYRE which restricted the spreading out of the journal immensely. Their aim was to isolate us and ruin us financially. Yet this has never hampered us. After all our journal is sold only on a small scale here in Sweden. And we are not suffering singularly from this problem, because even the other similar journals are barely lucrative here and can hardly meet their financial costs. The only explanation that one can give the continuation of non-Swedish magazine's is the existence of some organizations like the libraries and a Swedish centre established for the preservation of different cultures in Sweden.

The mechanization of Swedish help occurs in accordance with the following:

1- When a magazine or a journal and the like comes into existence, the Swedish centre for the preservation of cultures allocates a particular amount of financial aid to it. Many a Turkish and Kurdish magazine have obtained considerable amount of financial help. But PIYA which centres on the Dimilish people, their language, history and culture and so forth, alas, has not got even a share of such aids. As a rule here in Sweden any magazine or journal ought to be cultural on one hand, and should be issued four times a year at list, on the other, so as to be entitled to the organizational help. As a matter of fact, we have been issueng PIYA (with AYRE) eighteen times in three years, and yet we have not received any assistance whatsoever. In every application that we have put forward, we have encountered only backwardness and opportunism that prevent us from obtaining the necessary contribution.

2- One of the objectives of the central library. in Sweden is to encourage the different cultural activities by prompting all its branches to subscribe in the emergent magazines and journals. However, the reactionary people mentioned above have cut off even this

possibility.

Our journal has many subscriptions in Europa and Turkey, and this should not be concealed. But if we should take the post costs into consideration, the subscriptions that we have do not suffice to meet the costs of our journal. And this is a fact that many are acquainted with. The problem is further compounded by the fact that the designated subscription are reduced for our readers in Turkey to such an extent that their subscriptions do not meet even the mail costs. With this in mind, we do not scruple to uncover the truth to our readers, after all they are the sole appreciators of the situation. We are facing many obstacles in the skape of opportunists and reactionary people. Hence we are left with two options; either to stop or continue our work. Nobody, I think, would incline to the first option. If we should adopt the second option, we need sufficient means that would help us in our resistance. True, we need something to happen, and this requires people to do it, and the question that arises here is to what limit of time such people are ready to do it.

So what can we do? Our suggestions are the following:

- 1- PIYA must be sold on a larger scale;*
- 2- PIYA must attract new subscribers;*
- 3- We ought to collect help to PIYA;*
- 4- To insert some advertisements in PIYA.*
- 5- To obtain help from the suitable organizations that are apt to extend help to PIYA.*

In short, we ought to shoulder the responsibility for the publication of PIYA together. The financial problem ought not to be the only problem that preoccupy us. And we in PIYA should seek cooperation and good will.

E. Panter

QESE GIRANI

Hese

I.

Mara taê Dimilki zonenê, hama qesey nêkenê. Hem ayıv kenê, serm kenê, hem ki tersenê. Yê tayine tersê ho jedero, yê tayine ki sermê ho jedero.

Mara taê Dimilki zonenê, qesey nêkenê, zerê hora tever nêdanê, fekê hora tever nêkenê, tersenê. Sarê ho dezeno, sonê gerê ho doxtorde kenê.

Mara taê Dimilki zonenê, qesey nêkenê, zerê hode vindarnênê, zerê hode poynenê. Eve zonê sari ki ho goynenê. Dimilki zerê yinede poyeno, zerê yine piya poyeno: Pıska sure, pıska şıaye, zeriya bele, voz-dê veliki, qirtikê peyê bêlıki... pêro teyi poyenê. Ver u peyê ho bene lomık, zerê ho beno tolık, potikê lesê beno tenık, ridê gepi ginene pure bene çoliki, zad nêceno beno zar u war...

II.

Kam ke zonê hora terseno, hora terseno. Kam ke zonê hora remeno, hora remeno, hora remeno. Kam ke zonê ho, aslê ho inkar keno, ho inkar keno, ho inkar keno. Kam ke zonê hora ar keno, hora ar keno. Kam ke zonê ho qesey nêkeno, zerê hode poyneno, zerê ho peyneno. Kam ke zonê hora ayıv keno, ma u piyê hora ayıv keno.

Kam ke sitê mawa hora heskeno, zonê mawa hora ki haskeno. Kamrê ke sitê maê şireno, zonê maê ki şireno. Kam ke zonê hora haskeno, hora haskeno, kulturê hora haskeno, zonunê dinara, kulturunê dinara haskeno, zerêhirao, gonêgermo, riwayiso, famkero, censeniko, royêcennetiyo...

Baqılo, baqılo topê aqılo
Wertê kuncide kakılo

ZAZALARIN KÖKENİ VE ZAZACA

-4-

-Geçen sayıdan devam-

Karl Hadank
Almanca'dan çeviren:
Erol Sever

ZAZACA VE İRANİ OL- MAYAN DİLLER

Zazaca, çok sayıda yabancı sözcük içermektedir. Bunlar, Guranice'de olduğundan daha çoktur.

Oskar Mann'ın gezisi sırasında, Zazaca, Kürtçe'den başka şu dillerle sarılmıştı: Yunanca, Ermenice, Türkçe, Süryanice (Asurca, çn.) ve -geniş anlamda- Arapça.

Zazaca ve Yunanca

Siverek Zazacasındaki *astanik* (diminutiv sonek *-k* ile), Yunanca kökenli sözcükten gelmiş benzer. Diğer dillerdeki *r* yerine *n* 'nin gelişine yalnız Zazaca'da rastlanabilir.

Kor Zazacasındaki *kirô* (pazar -gün-), Yunanca κυριακή [ήμέρα] kökenlidir.

Zazaca'da *v-* ön vurgusu ve metatezi görüldüğü için, Kor Zazaca sözcüğü olan

vänk (boş, yumuşak, sakin)'in Yunanca *ὄκνος* 'dan geldiği düşünülebilir.

Siverek Zazacasındaki *lab* (derin avuç) ve Kiği Zazacasında *leb* (avuç dolusu) ile Yunanca *παλάμη* (düz avuç) arasında yakın ilişki vardır.

Kor Zazacasındaki *teme* (buyruk) sözcüğünün, Yunanca *τάγμα* < *ἔνταγμα* (düzensizlik)'ten türediği savı bana doğru gibi görünüyor. Süryanice *ܩܡܐ* 'den gelmiş olabileceği ya da Oskar Mann'ın, Arapça *tanbih* (ihtar) kökenli olduğu şeklindeki savı da henüz kanıtlanmış değildir.

Zazaca ve Ermenice

Zazaca'da Ermenice'nin* hangi izi kanıtlanabilir?

Ermenice, Zazaca'nın değişik ağızlarına değişik ölçülerde girmiştir.

Ermenice olumsuzluk öneki olan *ça-*,

Kasan, Kosa, Siverek ve Kiği Zazacasında ortaktır, ve *nyô* , *niô* , *nu* yerel olumsuzluk yardımcı eylemlerini güçlendirmek amacıyla kullanılır. Böylece *çınıyo* , *çınıyo* gibi birleşik biçimler ortaya çıkar.

Wilhelm Tomaschek⁸¹ , Zaza diyalektinde -o zamanlar yalnız Strecker'in birkaç notu ve Lerch'in kitabı el altındaydı- birkaç Ermenice sözcüğün de bulunduğunu söyleyerek bu arada "kısırak" sözcüğü karşılığı olan *zi* 'nin, Ermenice "dzi"den geldiğini iddia ediyor. Tomaschek'in Zazaca *zi* 'yi nereden bulduğunu bilmiyorum. Lerch'in sözlüğünde (c 2, s 206) bulunmamaktadır, ki buna şaşmamak gerekiyor. Ama Lerc'in metinlerinde de, bu sözcüğü bulamadım. Fakat A. Chodzko'ya göre Almut yöresinin Rişvend Kürtleri, "at" karşılığında *deilezzi* sözcüğünü kullanıyorlardı ve F. Justi bu sözcüğün son hecesinde Ermenice *իջ* 'yi tanımıştır⁸².

Zazaca'da *r* yerine *n* 'nin gelişine her yerde rastlandığı için, Zazaca *amnan* (yaz)'ın Ermenice *ամանն* 'den gelmesini olası karşılamak gerekir. Aynı nedenlerden ötürü, *sinena* (ben seviyorum) -şimdiye dek yalnız Kasan ağzında (Lerch II, 205 b)- Ermenice *սինեն* kökenlidir.

Siverek Zazacası *hasia* (o -erkek- erişti) büyük bir olasılıkla Ermenice preterital kökü olan *հաս-* (*հասնիլ*) 'den gelmektedir.

Siverek ve Kosa Zazacasındaki *shim* (içmek) Ermenice *խմիլ* kökenlidir.

Siverek Zazacasındaki *eksig* (kadın) açıkça Batı Ermenice *այցից* (*այլից*)

(kız)'dan gelmektedir.

Kor Zazacasındaki *torun* (torun), Türkçe *torun* üzerinden değil de, Ermenice'den alınmışa benziyor.

Eski Türkçe kökenli bir sözcük de, Zazaca'da Ermenice biçimiyle ortaya çıkmaktadır. Siverek Zazacasındaki, ad olarak *aslan* (arслан)⁸³ , Türkçe'deki *r* ile değil, Ermenice'deki yalınlaştırılmış biçimiyle söylenir.

Bazı durumlarda, bazı Zazaca sözcüklerle Ermenice arasındaki ilişki sorununu çözemiyorum. Bu sözcükleri oldukları yerde bırakmam gerekiyor.

Örneğin Siverek ve Kor ağızlarındaki *khint* (deli) sözcüğünün Ermenice *խիտիկ* (delilik) kökenli olup olmadığı bana kuşku gibi görünüyor.

H. Hübschmann, Ermenice *zarar* sözcüğünü İran kökenli buluyor ve *gunah* (günah) ile eşdeğerli tutuyor⁸⁴. Kor Zazacasındaki biri *vini* (kayıp) diğeri de *zina* (günah) olan iki değişik sözcükle karşılaşıyoruz. Bu Zazaca *vini* sözcüğünün Ermenice'den alındığı, böylece zaten İran kökenli olan bu sözcüğün yeniden İran diline girdiği belki de kabul edilebilir.

Herhangi bir kalıtsal kurama el atmasızın, Zazaca'da birçok durumlarda şimdiki zaman kökü *-en(n)* ile uzatılırken, Eski ve Yeni Ermenice'de de *-Mazenderani'* de olduğu gibi- az sayıda fiilin şimdiki zaman çekiminde *-n-* içekini alması olgusuna dikkat edilebilir. Friedrich Müller tarafından SWAW. phil. -hist. Kl. Cilt 45. Viyana 1864, sayfa 283, *dipnot 1*'de buna işaret edilmiştir.

Siverek Zazacasındaki *gun* (düşmek) açıkça Batı Ermenice *հնկնուլ* (Doğu Ermenice *քնկնիւլ* ve Eski Ermenice *անկանիւլ*) ile aynıdır. Siverek fiili *gun* (düşmek, Guranice'nin Awramani lehçesindeki *ginie* ile benzerlik içinde olduğundan ve Gurani ve Taliş fiilleri Ermenice'den alınmayacakları için, adı geçen Zaza fiilinin de Ermenice ile bir ilgisi olmamalıdır.

Bucak Zazacasındaki *morjila* (karınca)'nın (Ossetçe *möldzig* ile karşılaştır), Ermenice *միջ խ. Ն.* ile bir ilişkisi olmadığına inanmak bana zor geliyor. Bu üç sözcüğün de kökü (*mor-*, *möldz-* ve *merj*) açıkça salt bir Hint-Avrupa akrabalığından daha yakın bir ilişki içindedir. Ermeni sözcüğünün İran kökeninin, nasıl olduğunu söylemiyorsam da, *merjiun* üzerinden Ermenice'ye geçtiğini sanıyorum.

Buna benzer bir örnek de, Ermenice *հրտ* (ile)'dir. Bunun İran kökenli olduğunu, Ossetçe *öd* (ile) ve Siverek Zazacası *heti* (ile) sözcüklerinden anlıyoruz.

Zazaca'nın Türkçeleşmesi

Sivendi, Semnani ve doğuda konuşulan diğer İranî lehçeler, Farsça'yla karışma tehdidi altındayken, Zazaca da yoğun olarak Türkçe'nin tehdidi altındadır.

Kasan Zazacasında, P. Lerch'de karşılaşılan Türkçe *-ler* takılı çoğullar: *ayeler* "yaşlılar" (I, 78), *ayaleri Sivani* "Sivan ağaları" (I, 78), *ayelerem* "benim yaşlılarım" (I, 75 ve benzeri I, 78). Diğer yerlerde Türkçe çoğul ekini, bir de Farsça *-an* eki izlemektedir: *ayalerani Sivani* "Si-

van yaşlıları" (I, 62), ayrıca I, 79'daki *ayani Ziriki* "Ziriki (aşiretinin) yaşlıları".

O. Mann'ın Zazaca metinlerinde Türkçe çoğul eki görülmemektedir.

Zazaca birleşik fiillerde Türkçe nomina ve fiil köklerinin yardımı alınır. Siverek Zazacası *ezo yazı keren* (ban yazacağım), Türkçe *yazı* "yı" içerir. Türkçe bir sıfat olan *belli* ile Siverek Zazacasındaki *belli keren* (bilin!) kurulmuştur. *Dinlemek*'in Türkçe fiil kökü olan *din*, Siverek Zazacasındaki fiil çekimi *dine kenno* (o -erkek- dinliyor)'da görülür. Kasan Zazacasında *top kerd* ve *topte kerd* (o -erkek-topladı)'ı buluyoruz, ki Türkçe kökeni şöyledir: *toplamak*... Kosa Zazacasında A. v. Le. Coq'a göre Türkçe *-muş*, *-miş* takısı almış olan şu fiiller bulunmaktadır: Örneğin, *pei geçinmiş bie* "ondan yaşıyorlar -geçiniyorlar-dı" (II, 63), Türkçe *geçinmek*'ten; *azmış bie* "o -erkek- yanıldı" (II, 63), Türkçe *azmak*'tan; *kandırmış kerd* "o -erkek- ikna etti" (II, 64), Türkçe *kandırmak*'tan gelir.

Siverek Zazacasındaki *se* takısı Türkçe'den alınmıştır.⁸⁵

Siverek Zazacasındaki *yagher* "yağmur", Türkçe *yağmur* 'dan; *lan* "delikanlı", Türkçe *oğlan*'dan türetilmiştir.

Kasan Zazacasındaki *umud* "umut", İran kökenli sözcüğün Türkçeleşmiş bir biçimidir. 1916-1918 yılları arasında Türkiye'de bulunduğum sırada, özellikle halk arasında *umudum var* kaba Türkçesini duydum. Özellikle aşağı halk tabakasında kullanılan konuşma dili Türkçesinde, ses uyumu yabancı sözcüklere de uygulanmaktadır. Jaba-Justi, Dict. s 21'de *ümit*

'ten başka *umud* da vardır.

Zazaca'dak Arapça Sözcükler

Yeni İrani ağızlardaki Arapça sözcüklerin varlığı konusunda klasik Arapça akla gelmemelidir**, çünkü yaşayan İrani dillerdeki çok sayıda Arapça sözcük, klasik Arapça ile açıklanamaz.

1900'lerde, Zazaların Araplarla olan komşuluklarına rağmen, genel olarak Şam'da yaşayanların dışındaki Zazalar, Arapça'dan dolaylı olarak etkilenmişlerdir. Arapça sözcükler, genellikle Türkçe ve Kürtçe üzerinden Zazaca'ya geçmişlerdir.

Siverek Zazacasındaki *emir* (yaşam), Arapça عمر kökenli Türkçe *ömür* 'den gelir ve Siverek ağzındaki *emir* (buyruk) da aynı anlamdaki Türkçe sözcük kanalıyla Arapça أمر 'dan.

Arapça ad *cihaz* (çeyiz), kaba Türkçe *ces* 'in Türkçe biçiminden Siverek Zazacasına olduğu gibi girmiştir. (Karşılaştır, MSOS, 1919, Batı Asya Bölümü, s 71'deki "Çanakkale Türküsü" üzerine düşüncem.)

Arapça sözcük *tamam*, Siverek Zazacasında Türkçe zamir biçimindeki *tamamıla* 'ya dönüşmüştür.

Zamir *duletli* "varsıl" (Siverek Zazacası bölümü, 32. tilmce), Arapça ad tamlamasındaki دولة, Türkçe zamir yapıcısı soneki *-li* 'yi içerir.

Kor Zazacasındaki *tücar* "tüccar" (Erz. VIII, 4), Arapça تاجر tekilin çoğulu olan نجار 'dan geçmiştir. Türkçe'de

de Arapça tekilinin karşılığı kullanılır.⁸⁶ Jaba-Justi'de de نجار olarak geçer.⁸⁷

Kasan Zazacasında *izm* "izin" (Lerch'te I, 75) Arapça إذن ile eşanlamlı olarak alınmıştır.

Zazaca'daki Arapça'dan alınmış birçok sözcük Türkçe biçimi değil de Kürtçe'deki değişmiş biçimiyle ortaya çıkar. Örneğin, Siverek Zazacası *zerar* (zarar), Jaba-Justi, Dict., s 272 a'daki ضرار gibi. Gerçekte bu sözcük, Osmanlı Türkçesinde, ses uyumuna uyularak, Arapça ضرر yerine *zarar* olarak okunmaktadır.

Siverek Zazacasındaki *derb* "yara", Kürtçe'deki *derb* 'e uymaktadır.⁸⁸ Buna karşın Arapça'daki ضرب 'den gelen sözcük, Türkçe konuşma dilinde genellikle *zarb* 'dır.

Siverek Zazacasındaki *cemat*, *jimat* "topluluk", Arapça جماعة 'in Kürtçe kısaltılmış biçimi olan *cumat* ile eşanlamlıdır.⁸⁹

Kor Zazacasındaki *mezel* ve Kasan Zazacasındaki *mäzel* (gömüt) sözcükleri Kürtçe kanalıyla Arapça مزار 'dan Zazaca'ya girmişlerdir.⁹⁰

Koor Zazacasındaki *mughara* "mağara", Kürtçe *mughara* 'ya⁹¹, oradan da Arapça مغارة 'ya geri gider. Türkçe'deki kullanımı da *ma(gh)ara*'dır.

Çapakçur Zazacasındaki *laq* "uygun, uyan", Kürtçe'deki *laq*⁹² gibi Arapça لائق 'nın kısaltılmış bir biçimidir.

Örneklerin bazılarında, sözkonusu Arapça sözcüğün, Türkçe kanalıyla mı, yoksa Kürtçe kanalıyla mı geldiği, her iki dil de ses biçimleri birbirlerine uyduğu için kesin olarak bilinmemektedir.

Ben İrani kökenli sözcüklerin önden ele alınarak açıklanmaları gerektiğini anladım. Bu başarıldıktan sonra, yabancı etkilerin anlaşılması daha kolay olacaktır.

Bu nedenle Justi'nin yaptığı gibi⁹³, Kürtçe *şer* "savaş, kavgâ"yı Arapça *شَر* "den türetmiyorum. Çünkü, bizi herhangi bir Arapça sözcüğe götürebilecek çok sayıda yerel akraba sözcükler bulunmaktadır. (Bak. Siverek Zazacası sözlüğü: *lec* "savaş, kavgâ"). Siverek Zazacasındaki fiil çekimi *ez hasenan* "ben farkındayım" (Kasan Zazacası *asena* "ben görüyorum", Kosa Zazacası *sena* "onlar farkındalar")ın, Kürtçe *hesyan* "anlamak", Farsça *aşna* "anlamak" ile aynı yere yerleştiriyorum. Justi gibi *şenağtan* yerine Arapça *حس*⁹⁴ ve *حیان*⁹⁵ işaret ediyorum. Zazaca preterial kökü *n* 'in Arapça'dan gelmesi sorunu çözümlenmeden kalmıştır. Farsça *sh* yerine Zazaca *s* 'in gelmesi, örneğin, *sinennan* "ben tanıyorum" da görülmektedir. Farsça:

bu sözcüğün Farsça olarak sınıflandırılmasını istemiyor. Çünkü, "değer" karşılığı olan Farsça sözcük *beha* 'dır. Öte yandan, bu sözcük, benim o zamanlar önerdiğim gibi, Paştoca'dan da türememiştir; tersine, açıkça görüldüğü gibi, yerel bir sözcüktür. İran dillerindeki bazı sözcükler, bir lehçede ön, son ve ara sesli *h* ile; bir diğer lehçede ise ön, son, ara sesli *y* ile olmak üzere iki biçimde ortaya çıkarlar:

Fars. <i>râh</i>	Sv. Z. <i>râî</i> ; Kgh. Z. <i>râyâ</i>
Blc. <i>ambrah</i>	Sv. Z. <i>ämbrîyân</i>
Fars. <i>khâhâr</i>	Sv. Z. <i>wâî</i> ; Kor Z. <i>wâ-yâ</i>
Fars. <i>mühmân</i>	<i>Pâwâî, mejman</i> ; Sv. Z. <i>mâimân</i>
Fars. <i>pinhân</i>	<i>Astreab</i> ,
Fars. <i>tânâ</i>	Sv. Z. <i>tânya</i> ; Kdl. <i>tânîa</i>
Kor. <i>Zwâhâr</i>	Kn. Z. <i>tânîa</i>

Süryanice'nin Zazaca üzerindeki etkisi, elimizdeki metinlere göre, kendisi için özel bölüm ayırmayı gerektirecek denli yoğun değildir.

B İ T T İ

BU ÇEVİRİDEKİ YARDIMLARINDAN
ÖTÜRÜ ŞAİR WEŞİNİC'E
TEŞEKKÜR EDERİZ.

Sırası gelmişken, bir örnek de O. L. Z. 1931, Nr. 8, s 744'dekinden biraz değişik olan görtüşüm için de bir örnek vermek istiyorum. Bu, Ormuri lehçesindeki *baya* "değer"dir. Morgenstierne (1929, s 390),

*) Siverek ve Kor Zaza ağızlarındaki sözcüklere, Batı Ermeni lehçesindeki karşılıkları uymaktadır. Belirli ağızlar düşünülürken, kolaylık olsun diye Batı Ermenice yazı biçimini kullandım.

(**) O. L. Z. 1931, Nr. 8, sayfa 740'ta, Morgenstierne'nin önkoşulu olan Paraçice'deki Arapça kökenli yabancı sözcüklerin, Farsça kanalıyla geldikleri savını kuşkuyla karşılamıştım. Paraçice'deki Arapça sözcüklerin çoğunun Farsça kanalıyla geldiklerini kabullenirsem, bu tür Arapça sözcüklerin klasik önemini ve ağırlığını kabul etmiş olacağım. Ayrıca, Arapça sözcüklerin Farsça'ya doğrudan doğruya girdikleri de akla gelmektedir. (Örneğin, Arap aşiretlerinin, İran'da Arap azınlığın oturduğu bölgede ve Farsların arasında, Farslarla olan karşılıklı ilişkileri...) Bu aşiretlerin konuştuğu Arapça, Klasik Arapça bile değildir.

KAYNAKLAR

- 81) Sitzungsberichte der Kais. Akad. d. Wissenschaften in Wien. 1895, phil. hist. Kl 133, Wien 1896, cilt IV, sayfa 38 M. -Wilhelm Tomaschek, Sasun und das Quellengebiet Tigris-
- 82) M. Auguste Jaba - M. Ferdinand Justi. y.a.g.e. Sayfa 199 b
- 83) Albert von Le Coq. y.a.g.e. cilt II, sayfa 76, tümce 57
- 84) H. Hübschmann. A. G. 1897, sayfa 248
- 85) Karl Hadank. y.a.g.e. cilt 4. Bak. Siverek ağzının gramer çizelgesindeki "Zaza sözdizimi"
- 86) E. B. Soane. y.a.g.e. sayfa 136, dipnot 2
- 87) M. Auguste Jaba - M. Ferdinand Justi. y.a.g.e. sayfa 946 b
- 88) M. Auguste Jaba - M. Ferdinand Justi. y.a.g.e. sayfa 272
- 89) M. Auguste Jaba - M. Ferdinand Justi. y.a.g.e. sayfa 117 b
- 90) M. Auguste Jaba - M. Ferdinand Justi. y.a.g.e. sayfa 397 a
- 91) E. B. Soane. y.a.g.e. sayfa 186
- 92) M. Auguste Jaba - M. Ferdinand Justi. y.a.g.e. sayfa 376
- 93) M. Auguste Jaba - M. Ferdinand Justi. y.a.g.e. sayfa 255
- 94) M. Auguste Jaba - M. Ferdinand Justi. y.a.g.e. sayfa 142 b. bak. *hessian*
- 95) E. B. Soane. y.a.g.e. sayfa 234, nr 400

MIŞÖRE

Alfabe wu awayê nuştênê Dımilki

GÖRÜŞME

Dımilice alfabe ve yazım kuralları

DISCUSSION

The alphabet and the regulations of style of Dimilish

- # Mayê raya mektubandê sîma pawem. (Bewni, PİYA- 3)
- # Mektuplarınızı bekliyoruz. (Bak, PİYA-3)
- # We are waiting for your letters. (Look, PİYA-3)

Foto: Soşen Bra

Welatra , domoné ma

MA

Hese

Hazar nameê ma estê,
Zu wayirê ma çino.

Hazar dirvetê ma estê,
Zu melemê ma çino.

Hazar tersenekê ma estê,
Zu çêrê ma çino.

Nameê ma roz ve roz bene jede,
Ma roz ve roz beme kemi.

WERTE EWRUPA

Astare

Ma Ewrupa'de ju kilitme
Î ma cenê
Sava ma çeberu kenêra
Çeber ke kerdira
Ûzade kilitê i binu vinenê

Î xu ver tewekelli vanê ke:
"Ni kilit marê dîha lazım niye."

Ma cenê erzenê pê çeber.

Arşivda Usxan'ira

DERSİM'DE NAME DEWU

Axdad	Exin	Korpiyepax
Axvêran	Erkan	Korpiyosur
Axzunik	Gahmut	Kortu
Ambar	Gersinon	Kudi
Anafatma	Gomedewêş	Qaju
Azure	Gomemis	Qawaxek
Bargu	Xeceriye	Qawune
Barkını	Xeçe	Qilaciye
Basu	Xiran	Qusxane
Batman	Hacili	Qutidere
Birakun	Hakıs	Marçig
Birmu	Halbori	Mazra
Boliskare	Harig	Merxu
Burnak	Hegwopul	Merike
Cıx	Heniyovalin	Mezkur
Çaxık	Hopıke	Milu
Çarxık (Vardri)	Iksor	Miskisax
Çolaheru	Kabri	Moxniye
Çuxure	Kalemansur	Murtu
Dardarı	Kangal	Nusit
Dawaxane	Karaca	Ocak
Derehag	Kela	Oxniye
Deresandal	Kemer	Ovareş
Deste	Kemerabele	Ovaseyd
Dewaquesu	Kenderes	Pax
Dewaseydu	Keysu	Paxavig
Dewrêscemal	Kêlabertalu	Paxesuru
Dıweza	Korkes	Pehami
		Pencareş

Peyevli
Pêre
Pilvang
Pulêdewrêş
Pulêtuye
Pulur
Pülükxov
Saglu
Saxseg
Sekermu
Semkan
Seyitli
Seynu
Şixank
Şin
Sorpan
Taxt
Taner
Teşnige
Tırkele
Tosniye
Tulik
Tursmege
Varaniz

Verêkaş
Wartinik
Zaxge
Zerke
Zive
Zotu

DERSİM'DE NAME JARU

Anafatma
Anaisme
Bud
Jaramurod
Jarapaçkine
Qalosipe
Qelxızır
Qelxeru
Mezeladewrêş

DERSİM'DE NAME KOYU

Kowosur
Koyêçaxaçur
Koyêdod
Koyêdondule
Koyêxoloj
Koyêjele
Koyêmazgerd
Koyêmingeş
Koyêsaltux
Koyêtujiç

DERSİM'DE NAME DEREY

Derelaş
Dinar
Goleçetu
Harçik
Muzır
Parçik

VİRIARDIŞ

Amorê AYRE'yê roz bı roz qediyenê. E kı kemayinêda sıma esta, sıma senê mara bıwazê. Zew amor 10 sek / 2,5 DM'yo. Amorê kı ma destdı estê, nêyê: 5, 6, 9, 11, 12, 13, 14.

HATIRLATMA

AYRE'nin geçmiş sayıları günden güne tükeniyor. Eksik olan sayılarınızı bizden isteyebilirsiniz. Bir sayısı 10 sek / 2,5 DM'dir. Elimizde mevcudu olan sayılar şunlardır: 5, 6, 9, 11, 12, 13, 14.

REMIND

Odd back-issues of the AYRE available. If you want any of them they are available at the price of 10 Swedish crowns per issue. The following issues are currently available: 5, 6, 9, 11, 12, 13, 14.

"ZAZA" ADI VE KAYGUSUZ ABDAL

CIHAT-KAR

Ön-Asya'nın eski kavimleri hakkındaki belge, bulgu ve buluntuların, ancak 19. yüzyılda başlayan arkeolojik kazılar sayesinde elde edilebildiği bir gerçektir. Henüz gün yüzüne çıkmayan, çıkarılmayan yüzlerce, belki binlerce eserin var olduğu da muhakkaktır. Sözkonusu arkeolojik yapıt ve yazıtların elde edilip incelenmesiyle, Zaza ulusunun eski tarihine ışık tutacak nitelikte önemli ipuçları bulunabileceğini umuyoruz.

Üç bin yıl öncesinden günümüze dek ulaşan tarihsel süreç içerisinde; "ZAZA" adını, aynen veya muhtelif dillerde, muhtelif şekillere bürünmüş, değişikliğe uğramış biçimlerini görmek mümkündür. Bu aşamada; "ZAZA" adını çağrıştıran en eski ad, Asur yazıtlarında sözü edilen "ZAMZA" Krallığı'nın adıdır. Bu krallık, bugün İran sınırları içinde bulunan Urmiye gölünün güney ve güneybatısında (Urmiye - Van - Hakkâri arası) bulunuyordu. Orta çağ Arap/İslâm tarihçi ve

coğrafyacılarının, aynı bölgeyi ve civarını "ZAWZAN" adıyla andıklarını biliyoruz. Asur kaynakları, Asur Kralı III. Assurnasirabal (Assurnasirpal)'ın M.Ö. 882 yılında, adı geçen bu "ZAMZA" bölgesini kana buladığına dair bilgiler vermektedirler.

"Zaza" adının kökeni ve eskiliği hakkında bildiğimiz en eski yazılı kaynak budur.

O dönemden günümüze dek olan hayli uzun zaman içinde, çeşitli yazılı kaynaklarda, gerek Zazalar ve gerekse Zazaların yerleşik buldukları bölgeler adlandırılırken, çoğu zaman; ZUZU, ZUZA, ZAZAN, ZAPZAS, MU-ZAZİR, ZOUZOU, ZIZONA, ZANZAVİNA, ZERZA, ZERZAWE, ZUZANİYE, ZAWZAN, ZAZAWA, ZAZAN, ZAZA, vs. gibi isimlerin kullanıldığını görmekteyiz. Bu konuyu ayrı bir yazımızda detaylı olarak inceleyeceğimizi belirtelim.

Burada asıl üzerinde duracağımız konu, 14. yüzyıl ozanlarından KAYGUSUZ

KAYGUSUZ ABDAL
(14. yüzyıl)

ABDAL'ın, "Zaza" adını kullandığı hususudur.

Doğum ve ölüm tarihleri hakkında, çeşitli kaynaklarda birbirlerini tutmayan, farklı bilgiler verilmekte ise de, ozan hakkında yapılan en son ve geniş çaplı bir incelemede; 1341-1444 yılları arasında yaşadığı, mezarının da Mısır'da, Mukattam dağındaki bir mağarada olduğu belirtilmektedir.¹

Kaygusuz Abdal'ın bizi ilgilendiren yönü, onun çeşitli şiirlerinde ve çeşitli özellikleriyle tanıttığı bazı halklar arasında, Zaza halkının adını da anmasıdır.

Kaygusuz Abdal'ın eserlerinden biri olan "Menakıbnâme"ye göre, ozan, Medine, Hama, Humus, Hille, Kûfe, Necef, Kerbelâ, Şam, Halep, Musul, Bağdat, Nusaybin (Mardin), Kilis (Gaziantep), Birecik (Urfa), Kahire, Filibe, Edirne, Manastır, vs. gibi kent ve kasabaları gezmiş, görmüştür.

Ozan, gezip gördüğü bu beldelerde yerleşik bulunan halkları da şiirlerine konu etmiştir. Bununla beraber, başka diyarlarda oturan halkların da şiirlerine girdiğini biliyoruz. Rum, Moğol, Arap, Türk, Kürt, Abaza, Gürcü ve Zaza halklarından sözettiği şiirlerinden örnekler vermek yerinde olur.

Ozan bir şiirinde:

Bin kız oğlan, bin gelin, bin karavaş
[hizmetkâr,

On bin de Rum mahububı, beş bin
[Moğol kız ile.²

demektedir.

Kürt, Türk, Arap gibi halklardan bahset-

tiği bir başka şiirinde de:

Soğanı, arpa ekmeğini Kürd'e ver
Öğünü odur, o onu yahşı (güzel) yer

Türkmen'e ver yahni ile burmayı
Arab'ın önüne döktür hurmayı.³
demektedir.

Kaygusuz Abdal, bazı şiirlerinde de "sakal'a kafayı takmıştır:

Sakalımla başımı
Bıyığımla kaşımı
Hak onara işimi
Bu sakalı kırkarım

Kaygusuz Abdal benim
Hartu hurtu bilemem
Bir tüyünü koyamam
Bu sakalı kırkarım.

Rum abdalları, Kalenderîler, eski Bektaşîler, hatta Mevlevîler'in bir kısmı saç, sakal, kaş ve bıyıklarını usturayla tıraş ettirirlerdi. Bu şiir, bu tıraş geleneğini tespit etmektedir.⁴

Yine, kafayı sakala taktığı bir diğer dörtlüğünde de Kaygusuz Abdal, Zaza halkının adını zikretmektedir:

Eğer bu sene çıkar isem yaza
Toplayım bir parça Gürcü, Abaza
Elime geçerse on kadar ZAZA
Yolar sakalımı kavlak satarım.⁵

Kaygusuz Abdal'ın bir şiirinden aldığımız bu dörtlük, iki önemli noktaya işaret etmektedir:

1- Kaygusuz Abdal, daha 14. yüzyılda Zazaların kendi başlarına bir ulus olduklarını açıkça vurgulamaktadır. Nitekim Türk, Kürt, Arap gibi halkları anması da bu iddiayı pekiştirmektedir. Kaygusuz

Abdal, şimdiki bir takım "inkârcı"ların, "aslını inkar eden"lerin yaptıklarının aksine, o, ZAZA'yı Türk'ün veya Kürt'ün içinde hapsedmemiş, şunun veya bunun bir "kolu", ya da "aşireti" anlamına gelebilecek yorumlarda bulunmamıştır. Kaygusuz Abdal'ın düşünce dünyasında; Türk, Kürt, Arap, Rum, Moğol, Abaza, Gürcü, vs. halklar gibi, ZAZA da bir "HALK", bir "ULUS"tur.

2- Kaygusuz Abdal'ın, Zazaları ya yakından tanıdığı, ya da onlar hakkında yeterli derecede bilgiye sahip olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü:

Elime geçerse on kadar ZAZA

Yolar sakalını kavlak satarım,

demekle; Zazaların ruhsal yapısını, cesur, atılgan ve eylemci karektere sahip bir ulus olduklarını bildiği anlaşılıyor. Kaygusuz Abdal'ın "elime geçerse" dediği, "eylemci-ruh"lu on kadar Zaza insanı ile, başkalarına âdeta meydan okuduğunu görmekteyiz. Birer örnek olarak yakın tarihte çıkan Koçgiri (1921), Şeyh Said (1925), Dersim (1938) gibi, Zaza halk hareketlerinde de görülen bu "eylemci-ruh"u, Kaygusuz Abdal gibi bir halk ozanının bile bundan 600 yıl kadar önce dile getirmesi, büyük bir anlam ifade etmekte ve ayrıca bizler için de bir gurur kaynağı olmaktadır.

"Zaza" adının zikredildiği sözkonusu şiiri, "Bektaşî Gülleri" isimli kitabına alan Halkbilimi Araştırmacısı Cahit Öztelli (Erzincan 1910 - Ankara 1978), anılan kitabının son sayfalarında yer alan, bir miktar kelimeyi ve anlamlarını içeren "sözlük" kısmında, "ZAZA" kelimesini de kaydetmekte ve bunu "BİR KAFKAS KAVMI" şeklinde açıklamaktadır.⁶

Zazalar, her ne kadar bir Kafkas kavmi değilse de, yazarın Zazaları bir "kavim"⁷ olarak nitelenmesi ve bunu da gayet açık bir şekilde ifade etmesi, oldukça büyük önem taşımaktadır. Yazarın aynı dürtüde adları geçen Abaza ve Gürcü gibi kafkas kavimlerine bakarak, ZAZA'yı da aynı kategoriye dahil ettiği anlaşılmaktadır. Fakat burada mühim olan, "kavim" olarak görülmesi...

Hem Kaygusuz Abdal'a, ham de bizleri Kaygusuz Abdal'ın sözkonusu şiirinden haberdar eden Cahit Öztelli'ye çok şey borçluyuz. Onlar için yapabileceğimiz tek şey duadır. "Allah rahmet eylesin" diyoruz...

- (1) Doç. Dr. Abdurrahman Güzel, Kaygusuz Abdal, Ankara 1981, s. 85, 87, 87.
- (2) Muhtar Yahya Dağlı, Bektaşî Edebiyatından Kaygusuz Abdal Hayatı ve Eserleri, İstanbul 1939, s. 45.
- (3) Doç. Dr. Abdurrahman Güzel, a.g.e., s. 113.
- (4) Abdülbaki Gölpınarlı, Kaygusuz Abdal - Hayatı - Kul Himmet, İstanbul 1953, s. 42.
- (5) Cahit Öztelli, Bektaşî Gülleri, Alevî - Bektaşî Şiirleri Antolojisi, I. Baskı, İstanbul 1973, s. 334 (Milliyet Yayınları); aynı eser, 2. Baskı, İstanbul 1985, s. 334 (Özgür yayın-Dağıtım).
- (6) Cahit Öztelli, a.g.e., I. Baskı, s. 410; II. Baskı, s. 411.
- (7) Kavim: Aralarında din, dil, soy, kültür ve tarih birliği bulunan insan topluluğu (Türkçe Sözlük, s. 541).

Arşiwda

Zerweş Serhad'ira

WELATRA ÇEND NAME- YÊ CENIYAN

At	Eyşık	Xewxık
Atê	Ezima	Xeyr
Attık	Fadıl	Xeyrık
Ayfer	Fadıla	Xeyriya
Aytan	Fat	Xezal
Ayten	Fatık	Xum
Bedriya	Fatım	Hell
Beg	Fatima	Hetik
Bes	Fayla	Hew
Besima	Fexriya	Hewa
Bêz	Feqriya	Hewê
Bêzar	Fodıl	Hewiş
Caydan	Gewr	Hıl
Cem	Gıryaz	Hıt
Daylan	Gul	Hittê
Edliya	Gulık	Hıtık
Edul	Gulizar	Ûec
Elif	Xan	Ûecer
Em	Xanê	Ûelima
Emina	Xanıık	Hemila
Eyrık	Xec	Hemilya
Eyrok	Xecê	Henifa
Eyrot	Xecık	Hesima
Eyş	Xecica	Îm
Eyşa	Xewx	Îmxan
Eyşxan		

İmk
Kamila
Kej
Kejik
Kew
Keziba
Kıt
Koçer
Qedriya
Qiymet
Qud
Qudret
Qütê
Ley
Leyl
Leyla
Leylik
Medina
Melek
Menekşa
Mercan
Meyrem
Meyro
Mırcan
Nar
Nimet
Nur
Nurê
Nurık
Nurya
Pem
Pembık
Pemê
Pıt
Pittê
Pıtık
Raz
Razık
Rehima
Reşita
Rih
Rihima
Rihima

Safiya
Sakina
Salêha
Sebriya
Sebriya
Senem
Silt
Siltan
Siltık
Şahr
Şaiba
Şayba
Şef
Şefiqa
Tenk
Tet
Tetê
Tenk
Werdeg
Wimi
Vil
Zelal
Zer
Zerif
Zeyn
Zeyneb
Zênık
Zılêxa
Zıf
Zılfiya
Zin
Zinet
Zinık

WELATRA ÇEND NAME- YÊ CAMÊR- DAN

Ab
Abı
Abo
Abraham
Ahmed
Ardwan
Avdırahman
Avdırehim
Avdırehman
Ayib
Ayib
Bedran
Bedır
Begz
Begzo
Bek
Bekır
Beyr
Beyri
Beyro
Bor
Bubo
Cahf
Cahfer
Celaledin
Celil
Ceriñ
Cım
Cımha
Çaçan
Çawış
Çeçan
Çeq
Çerçi

Çuç	Ferman	Kal
Çuçık	Fızuli	Kalmusa
Çuço	Gawan	Kerim
Dwid	Xalid	Qamber
Dede	Xalıs	Qasım
Dem	Xalıt	Qedri
Derwêş	Xelil	Qember
Eb	Xeyri	Qoç
Ebeş	Xid	Qoçeli
Ebı	Xıdır	Mahmed
Ebık	Xoca	Mam
Ebış	Haj	Mehmed
Ekar	Haji	Mem
El	Haşim	Memo
Elık	Hecık	Mewlid
Eli	Heci	Mewlit
Elixan	Helim	Mewlo
Elişan	Hem	Mıla
Elo	Hes	Mıstfa
Eloş	Hesen	Mıstfa
Em	Hesık	Mus
Emer	Heyd	Musa
Emin	Heyder	Naci
Emko	Hıs	Nahman
Ereb	Husêyn	Nazi
Evdila	Idris	Nazin
Evdılqadır	Ihsan	Nedim
Evdileziz	Ilyas	Nısret
Evdilkerim	İb	Niyazi
Evdılwab	İbık	Nureddin
Evdılwehab	İbik	Nuri
Evdırafıman	İbo	Nuro
Evdirehim	İbramxelil	Os
Evdirehman	İbrayım	Osık
Evdo	İdiris	Osman
Evqadır	İliyas	Paşa
Eziz	İrfan	Rahman
Fadıl	İsa	Rayber
Farız	İshaq	Rem
Fazıl	İzed	Remzan
Fedli	İzeddin	Rêzan
Fexri	İzet	Rıdwan
Feqri	İzettin	Rıza

Sali
Salo
Sebri
Sef
Sefer
Selheddin
Selim
Seyd
Seydahmed
Seydo
Sıbhi
Sıhid
Sıl
Sılêman
Sımayıl
Sımbêl
Sino
Sirac
Siyahmo
Şefiq
Şerif
Şêx

Şêxeli
Şêxmus
Şêxo
Şükri
Tewfiq
Tewfiq
Wel
Weli
Wes
Wesık
Wesman
Wis
Wısb
Zeyndel
Zeynel
Zıfqar
Zıf
Zıfı
Zıfqar
Zılfo

WELATRA ÇEND KAYI

Derebul
Ecuro (Encuro)
Gazo Cınıştış
Gogo Cınıştış
Gule
Xaylaxır
Hak Mıs
Hak u Çık
Hereka Dergı (Diy-
argı)
Nımtık
Qelanqız
Panc Siyek
Parsingı
Pırr
Pıst
Roverdik
Sêling
Siliyeka Germı
(Giyarmı)
Têmxılık
Tul

PİYA

BİGİ

BIWAN

BIROŞ

DAYLAM

V. Minorsky

İngilizce'den çeviren:

Roşna FERADİ

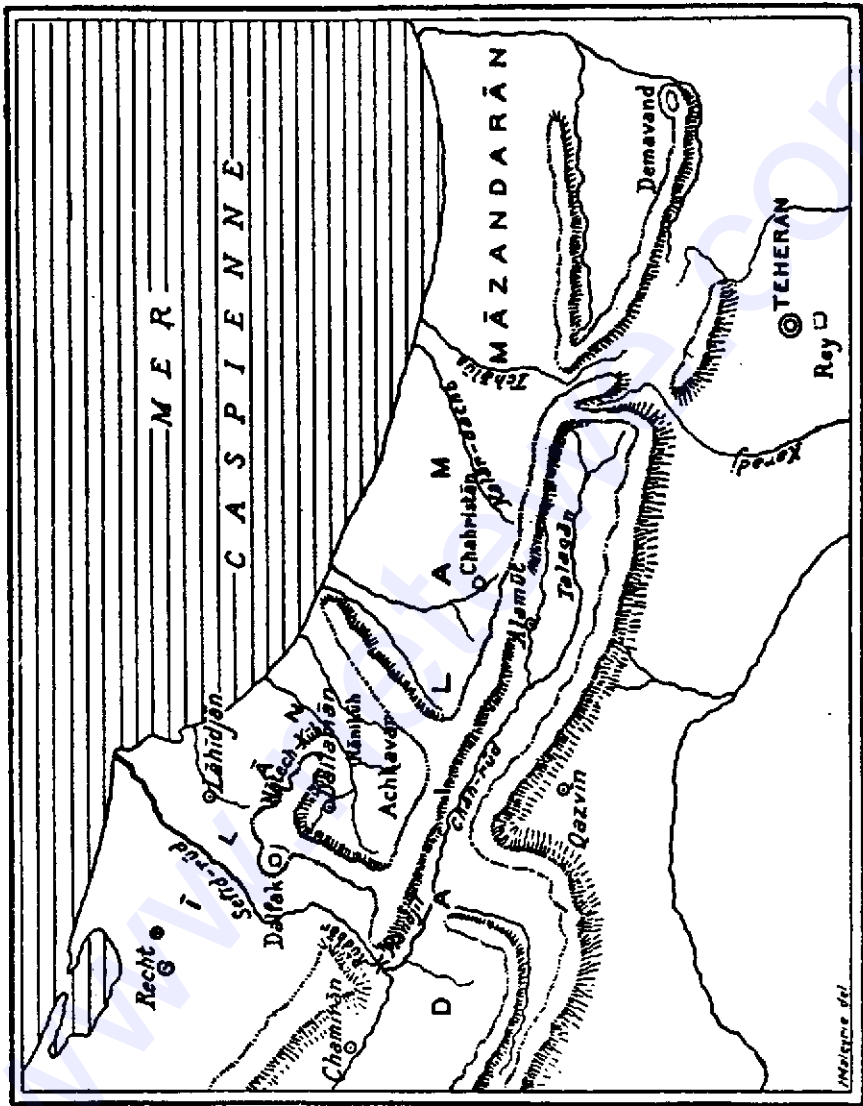
Daylam, coğrafi bölge olarak, Gilan'ın dağlık kesimidir. Gilan düzlükleri güneyde Elbruz sıra dağlarına dayanmaktadır. Burada yarım-ay şeklini alan bu ikinci kesimin doğudaki boynuzu Hazar Denizi'ne yaklaşır (Lahican ile Kalus arası). Orta İran platolarında oluşan Safid-rûd, bu yarım-ayın orta yerindeki bir yarıktan geçerek Hazar Denizi'ne yönelir. Batıdan doğuya doğru akmakta olan nehir vadiye girmeden, Mencil'de önemli bir kol, Şah-rûd, Katılır ve çoğalan nehir Talakan bölgesinde doğudan batıya doğru akarak Elbruz dağlarının güney eteklerini dolandır. Güney kesiminde Şah-rûd havzası, Kazvin ovasından bir dizi tepe ile ayrılırken sağ tarafında Elbruzların güney eteklerinden aşağılara dökülen birçok çay ile beslenir. Bu kaynakların başlıcası, Alamut vadisini sulayanıdır. Şah-rûd vadisiyle ona kaynak oluşturan vadiler Daylamit sonunun beşiği gibi görünmektedir. Büyük Gilan nehri, Safid-rûd havzasında olmasına rağmen "asıl Daylam" (el-Daylam el mahd) ondan Elbruz duvarıyla

ayrılmaktadır. Daylamitler, dağın kuzey eğimlerine ve onların denize olan uzantılarına da yerleştiler (bkz. Hudud el-Alem). Burası Daylam ile Tabaristan arasında sıkışmış bir bölgedir.

Gilan, bataklık ve sağlıksız olmasına karşın oldukça verimlidir. Daylam'ın yüksek yerleri ise doğa tarafından daha az kayırılmıştır. Ancak buralarda her zaman göçetmeye ve çalışmaya hazır, girişimci ve güçlü bir insan ırkı yaşamaktadır. Coğrafi terim olarak "Daylam" 4./10. yüzyıllardaki Daylamid yayılcılığıyla ortaya çıkmış ve giderek birçok komşu yerleşim alanını kapsamına almıştır.

İlk dönem

Daylamitlerin ilk kökenleri belli değildir. Bir eski İran halkı olmaları olasılığı vardır. Sâgid-rûd vadisinin sağ yakası

üstünde Mencil'in kuzey doğusunda yer alan Dulfak (ya da Dalfak) tepesinin adı eski Δριβυκες soyunun adını çağırıyor. Daylamit adı birçok eski yazıca bilinmektedir. M.Ö. II. yüzyılda, Polbius, cilt 44'te Medya'nın kuzey komşularından söz etmektedir: *Δελουμαῖοι,

*Αναρίακαι, (Ari olmayanlar) Καδοῦσιοι, Ματιάνοι. M.S. II. yüzyılda Ptolemi VI, 2'de *Δελουμαῖς

Chromithrene'nin kuzeyine (Khuxru Waramin'i, Ray'ın güney doğusuna) ve Tapur'nin (Tabaristan) batısına yerleştirmiştir. İran yönünden bilgi, yalnızca Sasaniler döneminden başlayarak ortaya çıkmıştır. Sasani Ardaşir'in Ardavanlı Arsasid'e karşı kazandığı kesin zafer öncesi Arsasid'in "Rey, Demewend, Daylamân ve Patihkwargar askerlerini harekete geçirdiği" söylenmektedir.¹ Bu olay, Elbruz dağlarının güney yüzünde yaşayan halk üzerinde Arsasid nüfuzunun yerleşmiş olduğunu göstermektedir. Önceleri Sasaniler, Daylamitlere karşı ihtiyatlı davrandılar.² Ancak, giderek Daylamitler hem askerlik hem de hukuk alanında ön plana çıkmaya başladılar. Kawadh İberyaya (Gürcistan'a) karşı, adı Boes (Boya) ve ünvanı Οὐαριζης (*Wahriz) olan bir "İranlı"nın komutasında sefer düzenledi. Bu ad ve ünvan, onun Daylamit olduğunu gösteriyor.³ Lazica'daki Archeopolis'in (şimdiki Tsikhe Godji) Husrev Anuşirevan komutasında kuşatılması sırasında (M.S. 552) Türk sabirler ileri hücumları yönetirken, usta dağcı olarak Daylamit bağlanusına değinilmektedir.⁴ Birkaç yıl sonra Daylamitler, Bizanslılar tarafından korunan diğer bir Sabir birliğine başarısız bir gece baskını düzenlediler.⁵ Procopios'a göre Dolomit'ler, erişilmez dağlarda

yaşıyorlardı; hiçbir zaman İran hükümdarlarına boyun eğmemiş, yalnızca paralı asker olarak hizmet etmişlerdir. Yaya savaşıyorlardı. Her adam, bir kılıç ve kalkan kuşanıyor ve üç tane mızrak (acontia) taşıyordu. Bu bilgiler, daha sonraki İslamî kaynaklarla benzerlik göstermektedir.

Hüsrev I.'in ünlü Yemen seferinde (M.S. 570), ordusu içinde Daylam ve çevresinde 800 mahkum vardı ve bu mahkumlara gene mahkum olan Vahriz namında biri komuta ediyordu. Kâwâdh ve Hüsrev hakimiyeti altında Kafkasya geçitleri tahkim edilip yakınlarında askeri koloniler kurulunca Hüsrev'in hakimiyetinde kökeni Daylam ve çevresine ait isimler ortaya çıktı (bkz, aşağıda "Toponomy"). Hüsrev'in ardılı Hurmizd IV.'e karşı yapılan ve onun tahttan indirilmesiyle sonuçlanan suikast M.S. 590 yılında "Dilimitik" halikının lideri Zoanap tarafından yönetilmiştir.⁶

Daylam ve Araplar

Arap istilasası sırasında, Kazvin halkı kendilerinden yardım istediği zaman, Daylamitler kararsız bir tavır takındılar, ancak Rey halkı tarafından destek görünce, Halife Ömer tarafından gönderilen Nu'man b. Mukarrin'e karşı koydular. Kralları (lider) Mutâ (ya da Murthâ) önderliğinde Daylamitler, Dastabay'daki (*Dest-pey, yani "avuç ardı", Rey ve Hamadan arası) Vac ırmağı boyunda yenilgiye uğradılar.⁷ Belâdhun, 317-25, ve diğer tarihçiler Halife Ömer I. zamanından al-Me'mun'a kadar Daylam üzerinde on yedi İslam seferi düzenlendiğinden söz etmektedirler. Bu se-

ferler, Arap şiirine de yansımıştır. Ozan Asa Hamdan'ın verdiği yer adları (K. Lism, Kayûl, Hâmin Lahzamin) Dewâ-mend bölgesini (wima?) çağrıştırmaktadır. Oysa kendisi aslında Daylamitler tarafından mahkum edilmiştir. Her şeye rağmen, Daylam, bağımsızlığını korumuştur. Onlara karşı müslüman tahakküm bölgeleri güneyde Kazwin ve kuzey doğuda Tabaristan sınırında Kalâr ve Câlûs nehirleri üzerindeki kalelerdir.

Dil ve Din

Kral Mûthâ'nın adı pek alışılmadık bir ad, ancak M.S. 9. ve 10. yüzyıllarda Daylamit liderleri çoğalmaya başladıktan sonra ortaya çıkan adlar açık bir şekilde putperest İran adlarıdır, güney batı İran adları değil. Kuzey batı ağzında, bundan hareketle Gorangec (ilk başlarda Kürankic diye bilinmekle birlikte, değil) Farsça'daki *görgengez* 'i "vahşi sıpaları kovalayan" çağrıştırmaktadır. Sher-zil ise *sher-dil*'i "aslan yüreği" andırmaktadır, vb. gibi. İstakhari, Parslarla Daylamitleri birbirinden ayırır ve Daylam'ın yüksek yerlerinde Gilan Daylamlarından farklı bir dil konuşan bir boyun varlığından sözeder.

Daylam'da bir kısım Zarduşt ve Hristiyanlar olabilir, ancak özellikle putperest Daylamitlerin varlığına ilişkin hiçbir şey bilinmemektedir. Biruni'ye (al-Athâr, 224) göre bunlar efsanevi Afridûn tarafından konan, ve erkeklerle, ailelerinin reisi "kethûda" olmalarını emreden yasaya uydular. Oldukça karmaşık bir biçimde, Birûni bu yasanın Alid el- Nâşur el-Utruş tarafından ilga edildiğini, bu yüzden de

onların, insanların, zalim Dahhak Biwarsp döneminde yaşadıkları koşullara benzer koşullarda yaşadıklarını ve "şeytanlarla cinler" (al-şaytan' wa'l-merada) bunların evlerine yerleştiğinde, bunlara karşı güçsüz kaldıklarını söyler.

Kethudalar pater aileler haklarını kullandıklarının ötesinde Daylamitlerin yerel yöneticileri -ki biz bunların varlığını Vardan-Şah, Vahriz⁹: Vahric-i Vahricay "Vahriz'in Vahriz'i" gibi ünvanlardan anlıyoruz- ve hatta kralları (yukarıda, Mûtâ) olmuştur. Kralların rolü M.S. 9. ve 10. yüzyıllarda Alidlerle olan işbirliklerine bağlı olarak daha belirgin hale gelmiştir.

Alidler

İlk başlarda Daylamitler denetimindeki güvenli dağlar, Abbasiler'den kaçmak zorunda kalan Alidlere bir göç yeri olarak hizmet vermiştir. Bilinen ilk mülteci Yahya bin Abd Allah'tır. Bunun iki kardeşi idam edilmiş, kendisi de Harun el Reşid'in direnişçi kardeşine katılmıştır. Daha sonra, 175/91'de Daylam'a gelmiş, çok geçmeden de Barmakid Fadl bin Yahya'ya teslim olmuştur.

Bu durum, o sıralarda, halifenin, gerek zora dayalı olarak, gerekse para önererek Daylam kralı üzerine baskı uyguladığını göstermektedir.¹⁰

Custanidler

189/805'te, Harun, Rey'e uğradığı zaman

Hazar bölgesindeki bütün hükümdarları topladı. Fakat Daylam yöneticisi Marzuban bin Custan'a para hediyesi verip onur kisvesi giydirecek gitmesine izin verdi. Öteki krallar vergiye bağlandığı halde o bundan başışık tutuldu. Custan ailesini ilk kez burada duyuyoruz. Harun'un ona karşı yumuşaklığı, 175/791 olaylarına bağlanabilir. O sırada, yine kendisi (ya da babası?) yönetimdeydi. Buna bağlı olarak Marzuban'ı, Banû Custan'ın yönetim listesinin ilki olarak görebiliriz.

Custan: Marzuban (189/805)'te adından sözedilmektedir. Ve Vahsuda (259/872)'de daha hayattadır,¹¹ aradaki boşluk, bu ikisini kardeş düşünemeyecek kadar büyüktür. Şimdi varılan ortak kanı (Justi, Vasmâr, Kasrevi, Kazvini) Custan I.'i (No: 2), örneğin, No: 1 Mazubân'ın oğlu ve No: 3 Vahsudân'ın babası olarak ikisinin arasına alma doğrultusundadır. (201/816)'nın altında Tabari Abd Allah b. Khurdadhbih'in Daylam'a yaptığı zaferle sonuçlanan seferi ertesinde Abu Layfî adında bir kralı tutsak aldığını yazıyor. Layfî (ya da Lili), Daylam'da bir erkek adı olarak biliniyor. (Maceraperst Layli b. Nu'man). Bilinmeyen, onun Custan mı (No: 2), bir gaspçi mi, yoksa (Lahican'ın) bir yerel yönetisi mi olduğudur.

Daylam'da durum, Hasanid Seyyitleri silsilesinin Daylam sırasındaki maceralarıyla açıklık kazanır. Bunlar, akıllı politikacı ve yetenekli savaşçılar olup amaçlarında ve mücadelelerinde Daylamitleri başarıya götürmüşlerdir. O sıralar, bunlar henüz İslamlığı kabule zorlanmamıştır.

Seyyid Hasan b. Zayd al-da'i at Kabir (No: 1) Calus ve Kalârda (250/864)'te bir direnişin başını çekti, ve halkı, onların

yakacak odun alanı ve otlak olarak kullandıkları meralarını ellerinden almak isteyen Tahîrid valisine karşı ayaklandırdı.¹² İştakhari, 205'e göre Hasan b. Zeyd'in döneminden önce Daylam "iman-sız bölge" olarak (Dar-el Küfr) bilinmiş ve köle kaynağı olmuştur. Fakat Alidler Daylamitlerin yerini aldılar. Vahsudan b. Custan (No: 3) Hasan b. Zeyd'e bağlılık yemini etmişse de çok geçmeden arayı bozmuş, sonra da ölmüştür.

Tarih-i Gil wa Daylam¹³ (246/860)'da bir Custanid'in Alamut dağında, bir binanın yapımına başladığı söylenmektedir. Olanıdır ki bu girişim, Vahsudan'ın uzun süren hükümdarlığının sonunu değil, enerjik oğlu Custan II.'nin (No: 4) hükümdarlığının başlangıcını belirlemektedir. Custan II. da'i'nin, temsilcisini Daylam'a göndermesini istedi ve Alidlerin himayesinde Tahiridlerden Rey'i alarak Kazvin ve Zancan'ı işgal etti. (253/867)'de halife al-Mu'tazz Mûsa b. Bughâ komutasında bir ordu göndererek Custen'in başarılarını silip süpürdü. (259/883)'te Hasan b. Zayd öldü ve yerine al-da'i al Şaghîr diye çağrılan kardeşi Muhammed b. Zayd geçti. Custen buna da bağlılık yemini etti (No: II).

Daylam'ın başına gelen bu kötü şey, Samadiler adına hareket eden Horasanlı maceracı asker Rafî b. Harthama'nın (276/889)'da Muhammed b. Zeyd'i Curcan'dan atması oldu. Dailer, Daylam'a sığınma olanakları aradılar. Rafî'nin birlikleri Calûs'u işgal etti. Ancak Custen'den yardım alan Seyit onları kuşattı. Sonra, Rafî'nin kendisi ileriye doğru harekete geçti. Rafî, Custen etekleri boyunca Calustan Talakan'a geçerken Muhammed b. Zayd, Gi-

lan'a geri çekildi, ve bu bölge işgalcilerce üç ay boyunca (278/891 yazı) yağmalandı. Custen, Seyit'e yardım etmeyeceğine dair söz verdi ve Rafi, Kazvin ve Rey'i işgal etmeye yöneldi.¹⁴ (279/892)'de Rafi kendisini birçok yönden tehdit altında görünce, hemen da'i'ye bağlılık yemini etti ve onun kendisine 4000 güçlü kuvvetli Daylamit göndereceği düşüncesiyle Curcan'ı ona geri verdi. Kimi kez tehdit, kimi kez ikna ederek, Layth, da'i'nin Rafi'ye yardım etmesini engelledi. Bunun üzerine, Rafi Kharizm'e kaçmak zorunda kaldı ve (283/ Kasım 896'da) orada öldürüldü. Dört yıl sonra (287/Ekim 900) Muhammed b. Zeyd, bir Sâmânîd komutanıyla savaşa tutuştu.

Kısa bir aradan sonra, Alid yönetimini Juseyin Hasan b. Ali devraldı.¹⁵ Hükümdarlığı kısa sürmesine rağmen (301-4/904-7) Alid hükümdarlarının en büyüğü olarak kabul edilmektedir. Taberi'ye (III. 2296) göre, dünya hiçbir dönemde al-Utruş'unki kadar adalete tanık olmamıştır. Daylamitler arasında on üç yıl yaşadı ve Safid-rûd ile Amul'un en uzak doğu kıyısı arasındaki insanların önemli bir bölümünü Zeyd inanışına çevirmeyi başardı. Bu başarıyı doğrulamak için, al-Utruş, Calus kalesini yerle bir ettirdi. Custen tarafından tanındı ve her ne kadar Samanidler üzerine yaptığı ilk sefer başarısızlıkla sonuçlandıysa da, bir yıl sonra yapılan ve kırk gün süren bir meydan savaşı sonrası, Samanidler, Hazar eyaletlerinden atılmışlardır.

Naşir'in, kethudaların eski otoritelerini bozmasıyla ilgili Biruni'nin yukarıda geçen kapalı tümcesi, ayrı yerleşimler üzerinde kurulmuş İslam kurumlarının kontrolünü hedef almış olabilir. Olayların bu

yönde gelişimi Daylamitleri gücendirmiş olabilir. Bazı tarihçiler¹⁶, Custan'la Nâşir arasında geçen bir mücadele döneminden söz etmektedirler. Bu mücadele, Nâşir'in ortaya çıkışından önce olmuştur. (301/913. 5 Şaban 304/31 Ocak 917'de) yerine kayınbiraderi Hasanid Hasan b. al-Kâsım'ı (No: IV) tayin ettikten sonra ölmüştür.

Hemen hemen o sıralarda kırk yıllık bir hükümdarlıktan sonra, Custan suikaste uğradı. Bu suikastı yapan kişi, kardeşi Ali b. Vasudan'dı (No: 5). Bu kişiyi daha önce (300/912)'de Abbasiler İsfahan'a mülkiye amiri (ist-a mala) olarak atmışlardı. 304'te görevinden alındı. Fakat 307/919'da, Abbasi komutanı Münis daha önceden Yusuf b. Abi'l Sâdi'yi alıp hapsediği için Ali'yi onun yerine Rey, Kazwin ve Zencan valiliğine atadı. İki yıl sonra, Custan b. Wahsudan'ın zeki kızı Kharaşuya ile evli olan Muhammed b. Musafir (No: 4) (Taram'un ikinci Daylamit hanedanının Kangarisiya'da Sallarisi) tarafından Kazwin'de öldürüldü. O kayınpederinden öğ almak istiyordu. (İbn al Athir, VIII., 76'da belirtildiği gibi yeğeninden değil.) Politik yönüyle tanınmıyordu. Oysa öğreniyoruz ki, Hasanid Hasan b. al-Kâsım (da'i no: IV) Tabaristan'da yakalanıp Bağdat'a gönderilmesi için Ali'ye teslim edildiğinde, Ali onu "ata yadigarı" Alamut kalesine hapsedirmişti.¹⁷ Ali'nin ölümünden hemen sonra ise diğer kardeşi Husrev Firuzan (No: 6) Sayid'i serbest bırakmıştır. Husrev Firuzan Ali'nin "locum tenens"i (onun yerine geçecek olan, çn.) gibi hareket ediyordu. Husrev Firuzan İbn Musafir'in üzerine yürüdü, ancak onun tarafından öldürüldü. Husrev'in oğlu Mehdi (No: 7) de Kangar-

id'lere başkaldırdı fakat yenilgiye uğrayarak Daylam'ın belirmeye başlayan yeni ismi Asfar b. Şiraya ya da Şirawa'yla birlikte sürgüne gönderildi.

Epigonlar:

Bu olayla (315/927) Custanidlerle ilgili doğrudan bilgimiz son bulmaktadır, ancak hanedanın artıkları, özellikle dominyonlarında varlıklarını korumuş olabilirler. İbn Musafir Custanid muhalifleriyle (No: 5, 6, 7) uğraşırken, Alid ve Custanidlerin ilk emirleri İran platosuna yayılmış durumdaydı, ve asıl Daylam, İbn Musafir'in merhametine kalmıştır.

Buyid veziri İbn Abbad¹⁸ için bir memurun yazdığı "Samiran (Tarom) Tarihi"nde (379/989)'den önce Musafiridlerin tüm dağlık Ustaniya bölgesini denetim altında tuttuklarını (böylece ?) Daylam'ın bir kısmını ilhak ettiklerini ve buna bağlı olarak Wahsudan (No: 3) b. Custan soyunun kendisini Laiciya bölgesine mahkum etmek zorunda kaldıklarını belirtmektedir. Aynı durum, Tuğrul Bey'in veziri al-Kundurî'nin yardımcısının kendisine sunduğu pro-Türk anti-Daylamit adlı kitapçıkta da açıklanmaktadır (450/1058). İbn Hassut, Ostan'ın, Daylam'ın düzlüklerini, La'idi'nin ise (burada yanlışlıkla Lanc diye basılmış) yükseltelerini oluşturduğunu söylüyor. Ostan, Wahsudanid (burada Kangarid) valilerinin mülkiyeti altında, La'idi ise Custanid krallarının elindedir. Bu iki bağımsız rapordan anlaşıldığı kadarıyla Custan b. Wahsudan (No: 4) Ölümünden hemen sonra mülkiyeti parçalanmış ve Wahsudanidler (Taromlu Kangarid Wah-

sudan b. Muhammed'in çocukları) Daylam yüksekliklerini mülk edinmişlerdir. (Bir olasılıkla "Oste" yani Custanidlerin ana yurdu) Sonrakiler Lahican komşu bölgelerine göçmüş olabilirler (Daylam'ın kıyı bölgesi... Hudûd'da bunlar on bölge olarak ele alınmıştır.

Tersine, Sultan Tuğrul, Kazwin yakınlarında operasyonlarını sürdürürken¹⁹, Daylam kralı yüklü bir sunuyla önüne çıktı. Gene bundan ayrı olarak İbn al-Athir Tarmlı (Tarom) Salar'ın teslim olduğundan söz etmektedir. Sonuç olarak şunu belirtmemiz gerekir: Ya Custanidler, dominyonlarını yeniden almayı başardılar, ya da haraç Lahican kolu tarafından verilmiştir. İkinci olasılık daha makul görünüyor. Çünkü Naşir-i Hüsrew, Şerefname'sinde, Daylaman krallarından olan Emir-i Eminan adına Şah-rûd kesitinde (Safid-rûd'la birleştiği yere yakın) (438/1046)'da zorla para (baç) topladığından söz etmektedir. Sonra, Nasir, kendisinin Marzuban al-Daylam Gil-i Gilan "Abu Salih" diye anılan birinin hükümrانlığındaki Samiran'ı ziyaret ettiğinden bahsetmektedir. Bunun adı "Custan İbrahim" olup Daylam'da pek çok kalesi vardı. Bu adam, Taronlu Wahsudan'ın torununun torunu olabilir.²¹ Şah-rûd üzerindeki bacın, onun adına toplandığı anlaşılıyor.

Da'ilerin hikayesi, al-Utrus'un damadı (khatn) yukarıda adı geçen Hasanid Hasan b. Kasım'ın (No: 4) yönetimiyle son bulmaktadır. Her ne kadar kendisi Naşir tarafından önerilmişse de, onun yerine tahta geçmek için Naşir'in oğullarıyla aralarında mücadele başlamıştır. Onların ölümünden sonra ise Daylamit emirleri karmaşık kavgalar içine girmiş ve salt kendi üstünlükleri için mücadele etmişlerdir. Hasan

b. Kasım, o zaman Asfar b. Şiroya'nın müttefiki olan Mardawic b. Ziya tarafından (316/928)'de öldürüldü.

Daylamit Yayılması

Alid eylemlerinin sonucu olarak Daylamitler kısmen Zeydi tarikatına girdiler, halifeye karşı güçlü bir muhalefet geliştirdiler ve Alidler için yaptıkları yoğun mücadeleler sonucu askeri yeteneklerini büyük ölçüde geliştirerek güçlerinin bilincine vardılar. Sacid Yusuf b. Diwdâd'ın başkaldırılarını (295/907 ve 304-7/916-9'da) ve ölümünden (315/928) önceki son azledilişi Samanid valilerinin Rey'de ardılanma sürecinde, Türk köleler arasında ve Daylamit Alidleri arasında kaotik bir dönemin yolunu açtı. Târom Musafiridlerinin büyük bir kolu Azerbaycan ve Transkafkasya'ya doğru yayılırken,²² İran merkez platolarında yeni unsurlar belirlemeye başladı: Önce, (315/927)'de kendini kral ilan eden Asfar b. Şiroya; sonra kısa bir süre için İsfahan Rey'de (316-434/928-1042) ve daha sonra da Hazar Denizi'nin güneydoğu kıyılarında ortaya çıkan, ancak daha önemli olan Buyidilerin baskısı altında geri çekilmek zorunda kalan Ziyaridler...²³

İran platosunun büyük bir kısmını (Samanidlerin elinde bulunan Horasan dışında) işgal ettikten sonra (320/932)'de ortaya çıkan Buyidiler, (334/946)'da Bağdat'ı alarak halifelik 109 yıl boyunca Alid vesayeti altına soktular. Onların gölgesinde İran kökenli bir dizi hanedan (Daylamit ve Kürt) çevre bölgelerde ortaya çıktı: Musafiridler; Ganca Şaddadileri (340-409/951-

1018) ve onların Ani kolu (451-559/1059-1163); Humadan ve İsfahan Kaku-yidleri (398-443/1007-51); Kirmanşah bölgesinde Hasanuyid Kürtleri²⁴ (348-406/959-1015); Zagros dağlarının batı etekleriyle Hulusân'da Annazid Kürtleri (381-511.991-1117); Mayafarkin ve Diyarbakır'da Merwan Kürtleri (380-478/990-1085) vs... Daylamit rejiminin zayıflığı birçok unsurun geniş bir alana yayılmasında değil, hanedanın birçok rakip kanada bölünmesinde ve son olarak oradaki Türk-Daylamit çelişkisinde yatmaktaydı. Buyidi gücüne ilk darbe, Gazneli Mahmud'un (420/1029)'da Rey şehrini almasıyla indirilmiş oldu. Kesin sona, son Bağdat Buyidi al-Malik al-Rahim'in, Tuğrul Bey tarafından esir alınmasıyla birlikte gelen baskıya bağlı olarak vurulmuş oldu (447/1055). Fars'ta Buyidilerin son çocukları birkaç yıl daha Selçukluların vasalları olarak yaşamlarını sürdürdüler.²⁵ Daylamitler, ülkelerinin dışında paralı asker olarak hizmet gördüler. Nizamül Mülk, Siyasetname XIX'de Selçuk sarayının koruması olarak 100 Daylamit ve 100 Horasanlı'dan söz eder. Daylamitlerin izole olmuş kolonileri yerel nüfus tarafından yutulmadan önce daha bir süre birçok yerde ayakta kalabildiler.

Yer Adları

Çağlar boyunca Daylamit boylarının yerleştiği alanlar, oldukça geniş bir alanı kapsar. Bu nedenle, kronolojik güçlükleri gözönünde bulundurarak referansları tek bir başlık altında toplamak daha uygun olacaktır. Bir Babil adı olan Dilmun adası (Bahreyn), bugün bile güncel bir adken

Fars'ın güney kıyısındaki Bender-i Daylam adı gerilere, Buyid dönemine kadar dayanan bir ad görüntüsü vermektedir. Aşağı Kafkasya bölgesinde, Sasaniler devrinden kalma askeri yer isimleri Lahican'la bağlantılı gibi görünen (şimdiki Lahic) Layzân ya da Lâizan adlarını çağrıştırıyor. Şirvan adı, muhtemelen Talakan ve Alamut nehirlerinin birleştiği yerde bulunan Şir (Arapça, Şirriz) ile benzerlik gösteriyor.²⁶ Hatta Baladhuri'de Wahrazan-Şah olarak geçen Sarır (Avaria) kralının ünvanı bile Wahriz ünvanı ile ilintili görünüyor.²⁷ Diyarbakır'ın kuzeyinden Palu ve Dersim'e kadar uzanan bölgede yaşayan ve bugün hala İran kökenli bir dil konuşan "Zaza"lar kendilerine Dımlı demektedirler. F. C. Andreas, bu durumu, Daylam benzerliğine yoruyor. Bugün Türkleşmiş olan ve 19. yy. başlarından beri Hoy bölgesinde aktif olarak yerleşik bulunan Dümbüliler de Dımlı ile bağlantılı gibi görünmektedir. Özellikle belirtmekte yarar var; Agathias III, 17'de Lasica'da savaşan Dilimnitai askerlerinden bahsederken onların yurtlarının (belki de özellikle bu grubun?) Orta Dicle havzasında Fars topraklarına komşu topraklarda olduğunu söylemektedir. Yani (eğer Dicle, Safid-rûd yerine yanlışlıkla kullanılmıyorsa) Zazaların bugün yaşadıkları bölgedir bu. Gezinin Abu Dulaf,²⁸ Şahrazur'un yedi fersah doğusunda Daylamistan diye bir yerden bahsetmektedir. Bu yer, "Eski Pers kraları döneminde" Daylamitlerin oradan Mezopotamya ovalarına akınlar düzenledikleri yerdir. Lahican'ın batısındaki Daylam kazası, Daylamand merkezinin Ostân'dan Lahican bölgesine aktarılmış olduğunun kanıtı olabilir. Urmiye gölünün kuzeybatısı, yani Salmas'ın merkezi çok yakın zamanlara kadar Dilmakan diye adlandırılmaktaydı. Urmiye gölünün güney

batısında önemli bir Zagros geçidi üzerinde Lahican diye bir bölge vardır.²⁹ Gene Lahican adını taşıyan birkaç köy daha vardır, bunlar Urmiye gölü havzasında, Savalan dağının kuzeyindedir, (Lahi) vb. gibi.

Ülke ve Halklar

Khuradadhbih, Yakubi, İbn Rusta, İbn Fakih gibi ilk müslüman coğrafyacıların, Daylam ülkesi ve halkı üstüne söyledikleri çok az şey vardır. Ancak ayrıntılı bilgi 4./10. yüzyılda Daylam hanedanının yükselmesinden sonraki tarihçi ve coğrafyacıların elde edilmiştir. İştakhri, Hazar Denizi'nin tüm güney kıyısını ve (Rey ve Kazwin dahil) Elbruz sıradağlarının güneyini bir kuşak gibi saran toprakların tümünü Daylam diye tanımlıyor. (Daylamid dominyonunun en parlak günlerinde yaşamış olan) Mukaddesi, bunlara Volga ağzındaki Hazar Hanlığı'nı da içine alacak şekilde tüm Hazar kıyılarını katar.

İştakhri (Balkhi'den sonra olma olasılığı var), Custan hanedanının merkezini Rûdhbâr olarak verir. Cuvayni'nin yazarı M. Kazwini (III, 434), bunun Alamut'daki Rûdhbar olduğuna ilişkin yoğun tartışma açmıştır. Bu da Alamut valisinin Daylam hanedanının yurdu (Ostân) olduğunu göstermektedir. Başlıca İştakhri üzerine kurulmuş olan İbn Hawkal'ın kitabında Daylam'ın başkenti al-Tarm'a yerleştirilmiştir. Ancak bu yazan ya da yazdırandan da kaynaklanan bir sürçme olabilir, çünkü al-Tarm (Tarom) gerçekte Custanidlerin değil, Musafiridlerin merkezidir. Daha anlaşılabilir olanı, Mukaddesi,

360'a göre bir Daylam (kasaba) merkezi olan B'rwan'dır. Burası, yazara göre merkez olmak için daha uygun olan (Şad-rud vadisindeki) verimli Talakan'a bakarak daha elverişsiz ve yoksun bir yerdi. B'rwan'daki hükümet konutuna (mustakarr-al-sultan) Şehristan deniyordu. Hazine, burada derin bir kuyuda korunuyordu. (Zahir al-Din Shehristan'ın Şehr-Ostan, yani "Ostan'ın Şehri" olabileceğini söyler.) Mukaddesi, birbirinden ayrı olarak, Samirum'u Taron bölgesinin (Musafiridler) Salâarwand yöneticilerinin merkezi, Keşm'i ise Alid-da'ilerin bir köprünün yanına kurulmuş doğu Gilan'daki bir kenti olarak verir.

İştakhri, 205, Daylamitleri zayıf, kumral (bir olasılıkla kabank tüylü) kaba ve gözüpek diye tanımlar. Tarımla uğraşıp sürü beslemişler, ancak atla ilgilenmemişlerdir. Mukaddesi'ye göre, 368-9, Daylamitler, yakışıklı olup sakal bırakıyorlardı. Bazı değerli bilgiler "Daylam Anayurdu" ve Gilan'a ilişkin olarak Hudud al-Alam, XXXII, s. 24-5'te verilmektedir. Daylam'ın, Hazar ovalarında on bölgesi vardır. Diğer üç bölge Wustan, Şir (Arap kaynaklarındaki Şiriz olduğu açık) ve Pazhm dağlık bölgelerdeydi.

Gelenekler

Daylamitlerin birçok alışkanlık ve gelenekleri çağdaş yazarları etkilemiştir. Erkekleri oldukça güçlü olup yokluklara son derece dayanıklıydı.³⁰ En önemli silahları mızraklar (zhopin) ve yardımcı adamlar tarafından taşınan çarpıcı renklerle boyanmış yüksek kalkanlardı. Bu kalkan-

lar yan yana konduğunda saldırgana karşı bir duvar oluşturuyordu. Ordularında, yanan nefli mızraklar atan (mazari al-neft) özel adamlar vardı.³¹ Daylamit savaşçılığının şiirsel anlatımı Gurgani'nin Wis wa Ramin, Mihoul, bl.XCIX'de vardır. Daylamitlerin en büyük dezavantajları süvari birliklerinin olmayışıydı. Bu yüzden, (daha iyi silahlanmış olan) Türk paralı askerleriyle savaşa çıkmak zorunda kalıyorlardı. Aralarındaki bu temel farklılık ve rekabet, daha sonra ordunun parçalanmasına sebeb olmuştur.

Daylamitlerin, ölülerinin ardından ve hat-ta işleri ters gittiğinde aşırı derecede yas tutup etkilendikleri görülmektedir.³² Mu'ziz al-Dewle, İmam Hüseyin için Bağdat'ta genel yas ilan etmiştir.³³ Ve durum daha sonra İranlıların Muharrem ayında yaptıkları taziyelerin temelini oluşturuyor olabilir.³⁴

Suriyeli bilge Bardesanes, M.S. 200'de Gilan kadınlarının tarlalarda çalıştığını belirtmektedir.³⁵ Sekiz yüzyıl sonra Hudud'un yazarı, Daylam kadınlarının erkekleri gibi tarla işlerinde çalıştıklarını aktarır. Rudhrwari, Edipse II, 313'e göre, onlar, "beyin gücü, karakter özellikleri, işlerin düzenlenmesi gibi konularda erkeklerle eşit idiler". Daylamitler kabile içi evlilikler yapmışlardır. Evliliklerde her zaman tarafların doğrudan uzlaşması söz konusudur.³⁶

İsmaililer

Fatimi İsmaililerin Rey dolaylarındaki

propagandaları daha 3./9. yy. başlarında yaygınlaşmaya başlamıştır. Daylamlı Asfar ile Gilanlı Mardawic, yeni öğretiyi kabul ettiler, Son Buyidilerin yönetiminde Fars'taki Daylamitler yedi imam doktrinine bağlandılar ve sondan bir önceki Buyid Marzuban Abu Kalicar (ölümü 440/1408) vaiz al-Mu'ayyad'ın sözünden dışarı çıkmaz oldu. Bu vaiz, sonradan Fars'tan sürülmüştür.³⁹ Daylam'ın güçlü durumu ve nüfusunun karşı koymacılığı doğal olarak Hasan-i Şabah'ın ilgisini çekmiştir. Hasan-i Şabah, ilkin propagandistlerini Daylam içine göndermiş, daha sonra (483/1090)'da Mehdi adlı bir Alid'in Melikşah'ın umarı olarak elinde bulundurduğu bir Alamut kasabasını almıştır.⁴⁰ Böylece, sonraki 166 yıl boyunca güçlü Daylam, Selçuk topraklarının hemen bitişiğinde büyük bir tehlike odağına dönüşmüş ve tüm sunni dünyası için bir korku unsuru oluşturmuştur. Selçukluların Alamut'u yoketme çabaları boşa çıktı, ancak, yerleşik nüfusa pek çok zarar verdiler: Aslantaş'ın (485/1092), Nizam-ül Mülk'ün oğlunun (503/1109) ve Şirgin'in (511/1117)'den önce yaptıkları seferler, Buyidilerin Daylam'daki en son kalıntısı Cuvayni'nin raporu III, 239'da veriliyor. Bu, kayınbiraderi olduğu halde, propagandalardan hoşlanmadığı için İsmaililerin efendisini hançerleyen Buyid oğullarından Hasan b. Nâmâwar'dır, (561/1166).

Moğollar ve Sonrası

Haşâşilerin (Alamut, Lamassar, Maymun-diz) kalesinin Hulagu orduları tarafından 654/1256'da yerle bir edilmesi ve Haşâşilerin son liderlerinin izleyicilerinin

ortadan kaldırılması, Daylam dağlarında bir fırtına gibi esti. şah-rud, Kazwin'den kolayca koparılabilir duruma geldi. (706/1307)'de Gilan'ı istila edip Lahican'a ulaşan Olcaytuhan'ın seferlerini de hesaba katmak gerekir.⁴¹

Daha sonraki bir dönemde Daylam'ın dağlık bölgeleri, Doğu Gilan'ın (Biyapış) Karkiya hanedanınca yönetilmiştir denbilir. Bunların merkezi Lahican'daydı. Bunlar, giderek, Alamut İsmaililerinin son çocukları olan Aşkavarlı Hazaraspi prenslerini ve Daylaman ile Rudhbar'ın Kuşidi Han'ını ortadan kaldırdılar. (819/1416)'da Lahicanlı Seyid Radi, Daylamitleri Safis-rûd kıyısına davet etti ve bunların iki ya da üç binini liderleriyle birlikte katletti.⁴²

Daylam tarihindeki en yakın hareket, Ehl-i Hak lideri Seyid Muhammed'in Kalar-Deşt'te Ekim 1891'deki başkaldırısıdır.⁴³

Daylam anayurdu üzerine tam bir soruşturma yapılmış değildir, ancak, H. Robino, Le Guilan, 280'de, asıl Daylamitlerin yalnızca (kışın) Kalavdeh ve Cawsal, (yazın) Kalac'khanî'de bulduklarını söylemektedir. Daylaman sakinleri (Lahican'ın güney batısı) topraklarını satmış, şimdi Berfcan'da yaşamlarını sürdürmektedirler. (Hudud'da, Befcan, Daylam ovalarında bir kanton olarak verilmektedir.)

KAYNAKLAR

- 1) Kârnamak'i Artakşir, çeviri Nöldeke, 47
- 2) Marquart, İranşar, 126
- 3) Procopius, De bello persico I, 14

- 4) Procopius, De bello gothico, IV, 14. basım, Dindorff, s. 529-30
- 5) Agathias, III, 17
- 6) The ophylactus Simocatta, IV, 3, 1
- 7) Tabari, I, 265 (ve 22/642)
- 8) Kasrawi, 4-20
- 9) Hubschemann, Ermenice Grammeri, 78
- 10) Tabari, 176: yakub II, 462
- 11) Tabari, III, 188
- 12) Tabari, III, 1524
- 13) Cuwayni, III, 271
- 14) İbn al-Athir, VII, 303 ve İbn İsfendiyar, Eghbal, 252-4
- 15) Naşir al-Din, al-Tha'ir, al-Utrûş "Sağır" (No: III)
- 16) Evliya Amuli, Tarikh-i Rûyan (750/1349). Tahran 77. İbn Vaşil, al-Tarikh al-Şalihi, Dom'da, Muhammm. Quellen 2. Gesch, d. Kasp. Meres, IV, 474
- 17) İbn İsfendiyar, ed. Eghbal, 281
- 18) Yakut, III, 149-50, Kasrawi, I, 130-4'te açıklandığı gibi
- 19) Fada il al Atrak, Osm'A al Azzawi, Belleten, IV, 14-5. 1940
- 20) İbn al Athir, ahntı 439/1042)
- 21) Bkz. Musafirids
- 22) Minorsky, BSOAS, XV/3. 1953. 514-29
- 23) Bu dönemle ilgili bilgiyi şu kaynaklardan alıyoruz: Ma'sudi, Muruc, IX, 4-15; Miskawayh, Eclips'te; İbn İsfendiyar, bsm Eghbal, 224-301, çv. Browne, 162-223; ve Samanid ta rihçileri Gardizi, Zayn al-akhbar; İbn Fadlan'ın Rihlası vs. gibi yan kaynaklardan.
- 24) Bkz. Hasanawayhidzer
- 25) Bowen, JRAS, 1929, 229-45
- 26) Bkz. Hudud bl XXXII, 24 ve Cuveyni, III, 425 (Kazwini'nin notu)
- 27) Minorsky, Sarvin arihi, 1958, 23-5
- 28) Bsm. Minorsky, Kahire 1955, s. 25
- 29) Bkz. Sawdi-Bulak, El'
- 30) Miskawayh, Eclipse, I
- 31) İbid., s. 282
- 32) Mukaddesi, 369 ve op. cit., II, s.162; III, s. 260
- 33) İbn-al Athir, VIII, 406; Tanukhi, Nişwar, ç. Marqoliouth, 219; Uygula manın çağdaş karakteri için bkz. Hilal b. Muhassin, Edipse, III, 458 alt yazı 393
- 34) A. E. Krimsky, Persky Teatr, Kiev, 1921 (bkz.)
- 35) Lages regionum, Patrologia Syriaca, II/I, 1907, bsm 586
- 36) Mukaddesi, 368-9
- 37) Bkz. M. Stern, BSOAS, XXIII, 1960, 56-90
- 38) Baghdadi, Fark, ç. A. Halkin, Tel Aviv 1935, 113; Raşid-el Din, İsmailiyan, bsm. Danispazhuh, Tahran 1338/1959, 12
- 39) Sirat el Mu'ayyad fi'l-din, Kahire 1949, 43-64; Bkz. Farsname 115
- 40) Curyani III, 174
- 41) Tarih-i Olcaytu, Bibl. Ulus. Ek 4197, 42 v
- 42) Zahir-el Din, Tarikhi Gilan, bsm Ro bino, Raşt 1330, 57, 118, 122-6
- 43) Bkz. Minorsky, Ehli-Hak Tarikatu Üzerine Notlar, Paris, 1920-1, 51

DI ZURKERI

Arêdayox: Zerweş · SERHAD

Wext: 1 9 8 8

Wextêdî dî zurkeri piya şînê cemat, bol zurê girdi vanê. Nê damîşê pê nêbenê, pêra qıcx gêne.

O vano "Ez zurê girdi kena!", o bin vano "Nêê! Ez dıha zurê girdi kena!", ew yenê teber, pêdî kewnê qerez. Piya kewnê bahsê zurkero.

Jew yê binirê vano:

"Tı nêşenê hendê mı zurê girdi bıkerê. E kî tı vanê "Nê!"se, bê ma şertkewê. Tı meşt beyri keydê mı, ma wexta kê kî şa zuro girdi vajo, wa o qezenckero. Tı se vanê, qeşul kenê?"

O zurkero bin vano:

"Wına beno... Bew wına tıyê raşt vanê."

Beno meşt. Zurker şefaş rew werzeno, vano:

"Willl!.. Ey mirê va bêri, edo zi şıra, ma qewl kiyardo.

Beno şefaş, no dano pıro, doşri şıno kêberdê cı. Dest dano kêberro, kêber abiyeno. Qeçekê beri akeno.

Qeçek vano:

"Dedo tıyê se vanê, çıçı wazenê?"

No zurker vano:

"Ezo geyrena pêrdê to. Ez qayıla pa dı qısey bıkerä. E kî etiyadose, veynd cı. Cırê vaj, heta etiya wa bêro. Yanê şo veynd cı, wa bêro teber."

Qeçek vano:

"Xalo, piyê mı nıka etiya niyo. Gama veri jewê ame, va "Azmin cordi dıryayo!" , piyê mı goşin u layêna giroş, şı azmini bıderzo. Çı wext kî ame, ez cırê vana, wa bıro to bıvıno..."

De hıma vengê merdeki nêveşiyeno. Ewjara dano pıro, şıno xo xorê vano:

"Hendı kî rewo, mek ez etiyara durikewa. Mirê neya tepiya qe zuri lazım niyê. Lajê ney henday zurêdo gırd kiyardıse, ecêba piyê neydo se vajo, çıza şeni zurêdo gırd bıkerö."

Merdek heni tewbe keno, da hını zuri qe nêkeno.

DARE CIXARA

Arêdayox: **USXAN**
Ca: **Dersim**
Wext: **1985**

Mordemê beno, darede cixara xo beno. Na dare cixara hirê metrey derg beno. Na mordemek lona dare cixarade peyê hot kowu vineno. Namê na mordemek her cade vajino.

Mordemek rozê sono hetê Ezırgani. Çeyede beno meymani. Wayêrê çeyi çede nêbeno, cınike çede bena... Nıseno ru, hal xatırê î perskeno.

Cınike vana:

"Halê mı hal niyo."

Mordemek vano:

"Ça?"

Cınike vana:

"Çena mı Lolu remna, dı seriyo xeverê nêzon... Wesa, nêwesa, nêzonu seviyo? Ala dare xode niyade, ala çena mı kotiya?"

Merdek dar keno ra derg, niadano.

Vano:

"Wax wax!.."

Cınike va"

"Ni çiko, ala mıra vaze."

Mordemek onca vano"

"Wax wax!.."

Cınike vana:

"Seviyo? Ala murê vaze, nıka con dan!"

Mordemek vano:

"Çı vajine, çena tu hawa payê hot kowudera. Ju dewedera. Nıka ki a dewede vore vora esto miye. Çena tu ki şiya ke velg biaro, velg barkerdo, esto xo doşi. Ama, lete rayera, hortê vorede menda."

Cınike berverna, laşeru kena war.

Mordem ki vano:

"Xatun, ça berverna, kena xoro? Haleta mı bıde, çena tu vorra vejine."

Cınike vana:

"Halet çi wazena, dan tu."

Mordemek vano:

"Halet, barê ardu wazen."

Cınike vana:

"Qewl keno, tu çena mı cıra veje?"

Mordemek vano:

"Tu qe meraq meke. Ez nıka çena tu vorera vezenu."

Cıxara xo keno qilê darra, adır keno, sımeno, duma ki pufkeno.

Cınike vana:

"Sevi?"

Mordemek vano:

"Qe meraq meke. Adırê cıxara mı çena tu keno germ, duma ki vore har-dra finore hewa. Vore zafa, teyna bese nêkeni pufkerine. Bê, teneki puf-ke."

Cınike yena, duma ancena zerê xo. Çımı sarede bel benê. Duma pufke-na, tu vana cigere xo ki piya yene tever.

Cınike vana:

"Çena mı xeleşiyê?"

Mordemek vano:

"Ala vınde, cıxara bıqediyo, reyna tede niadine."

Cıxara qedina. Dar anorave çımê xo ver, niadano.

Vano:

"Tew!.. Biye germ. Nafa ki sekena, tew tew nafa ki sekena?"

Cınike vana:

"Çena mı sekena?"

Mordemek vano:

"Ala bê, şime wede. Dotene tura vajine, sekena."

Cınike beno wede. Dotene vano:

"Çena tu biya germ. Nafa ki zamayê tu serde mendo. Çena tu cıle kerdo ra. Hurdimena piya kotê cıle. Çeneke bioya germ. Nafa ki zamay kena germ. Ama nafa ki ez serde. Xerxê piyê xo tenekê tu mı germke!"

Cınike cıl kena ra. Piya kunê cıle. Mordemek beno germ... Soder mordemek urzeno ra, arduê xo barkeno, kuno raye.

Cınike dıma veyndana, vana:

"Axa, tu ke serde çiya bê, ez tu ken germ!"

Mordemek vano:

"Ma dinade feqiri zafiye. Ala şinê halê dinade ki niadine. Ala hal xatrê dina ki perskerine,"

ZIWANOXANÊ

XERIBANDI

DIMILKÎ

YABANCI DİLCİLERDE DIMİLİCE
FOREIGN LINGUIST ON DIMILISH

NUŞTEYÊ ORİNALI
ORDINAL METİNLER
THE ORIGINAL TEXTS

PETER LERCH

-3-

5.

Kauyê Nêrib u Hyêni.

Vêri dōan yau merdûm Nêribra werişt şê Daúzra ageira, amé zimeî Hyêni. Yau merdûm Hyêneyîd zimêde xœri dît ker-dîni. Ên'oe merdûmu Nêrbîd amé ên'oe merdûmi Hyêneyîdra va ke: tî tî bèn'i etîa dît kên'i. Merdûmi Hyêneyîdi vâ ke: ez çizm-kâri Mêl'a Haseîni Muçarâya, etîa dît kên'a. Merdûmi Nêrbîd vâ ke: Mêl'a Haseîni Muçarâ xœera dîşmêni mênû, wéxti pîriki mjêde yau çizm-kâri pîriki min kiştû, ez cîroe licîfi túera gén'u. Merdûmi Hyêneyîdi vâ ke: ez çizm-kâra, derdi túe ébe me dermân nébén'u. Merdûmi Nêrbîdi vâ ke: ez túe kişén'a. Merdûmi Hyêneyîdi şê tîki xœe geraúti tîrsi xœe kerd, xœ dest şimşyêri xœe werând. şê merdûmi Nêrbîdi ser. Merdûmi Nêrbîdi wiçá vâzda, şê tîki merdûmi Hyêni-di terâ geraút, pei sêri merdûmi Hyêni-di terâ kerd kişt, çade ver dâ, şê Nêrib Xaléf açaî het, yêra vâ ke: me yau merdûmu Hyêneyîd kişt. Xaléf açaî ye merdûmra vâ ke: merdûmu Hyêneyîdu tu kiştû, merdûmi qâmyu. Ye merdûm Xaléf açaîra vâ ke: çizm-kâri Mêl'a Haseîni Muçeraú. Xaléf aça vâ ke: muqaíte xœe bi, şimâ merdûmi sâri kîsti, şar yén'u, mâli şimâ bèn'u, şimâ kişén'u. Ye merdûmi vâ ke Xaléf açaîra: aça, habêre bërşauê Nêribu kiç, Deîşteî Hênzi wa muqaíte xœe bi, wa mâle xœe bye,

wayér nékeri, qām rōḍu ke habére Hyēnera āmei wa ṭau teḥétia nésiru mā kauyé bikéri. Xaléf aṭai habére eršau'ute Neribu kid Wesmán aṭairi vā ke: habére bērsau Deiste Hēnzi Melmēt aṭairi. Wesmán aṭā habér eršau'ute Deiste Hēnzi Melmēt aṭairi vā ke: téra réki xoe bikéri, Hyēneyidi māde kauyé kén'i, bārut bigéri, hadré kéri, qām rōḍuke Hyēnera habére āmeiye mā kauyé kén'i.

Melmēt aṭai habér eršau'ute Wesmán aṭairi vā ke: Xaléf aṭaira vādi: mā hā hadréi, qām rōḍuke habére Hyēnera āmeiye, kauyé mā kauṭau.

Ke ašmi mend, Dáqma bēgi Hyēni habére eršau'ute Neribu pil Xaléf aṭairi: túe ṭiri ēn'oe merdūmi me kištu, wāxte xóede hadré be, rōḍi pāndine kauyé me kauṭau. Xaléf aṭai habéra xoe eršau'ute Hyēne Dáqma bēgiri vā ke: rōḍi pāndine, né meiste bye, mā kauyé bikéri.

Dáqma bēgi zereí Hyēnide deláli veim dā: nētau ṭarīb šāhrestān bīnge'i, pyéru ṭau bye silá mégiri, ez Dáqma bēgi vā ke: qāmek vyén'a bye silá sérei ḍei dána pūroe Dáqma bēgi vā ke: Neribra Haléf aṭaira habére āmeia: meiste kauṭau, ṭau keiyede désti ṭua gén'a tau mévindi, meiste kauṭau.

Dáqma beg habére eršau'ute Nerib Xaléf aṭairi vā ke: eskéri me hadraú, meiste mā yén'i pei rōzān. Xaléf aṭā habér eršau'ute Dáqma bēgiri Hyēne vā ke: émsoe muqaite xoe be, ez émsoe šahrestān vešnén'a.

Dáqma bēgi eskéri xoe hēme top kerḍ, eskér pyéru kerānd pei kunáyi Temír bēgi, bārút, qirqjšún dā eskéri xoe, espār viḍi, peiye pyéru eršau'út pei kūtān, espār pyéru éršau'út pei rēzān. Šefāk béstia bīrōst habér eršau'ute Nerib Xaléf aṭairi vā ke: tē-rés, émsoe hēta sobā ez né rā kaúta, sózi túe seńén'u, sozu te bye kauyé xóeri vyén'e, eskéri me hadraú.

Xaléf aṭā werišt be espār, dúmibāzi dā pūroe, kaut eskéri xoe ver vā ke eskéri xóera: métersi, ye Týrki, ye nešyén'i kauyé bikí, mā ḍān mirdi aširāni, métersi, ez hā šimá ver, keike ez mērdā šimá hém'a šyēri kauyé. Eskéri Xaléf aṭai vā ke, péki, aṭā, hētake mā nēmiri mā neverdāni te, šyēri kauyé. Xaléf aṭā vā ke: āferem, aṭālerem. Xaléf aṭā kaut eskéri xoe ver, ši ve-ḍiai diári Hyēni, auiaí ke: eskéri Dáqma bēgi pyéru hā rúniste,

espār kai kén'u, qámuk byu peíye, qámuk nā wén'u, qámuk gō-véndi kén'u. Xaléf ayá vein dā Dáqma bēgi, vā ke: mijai'e wáxte xoéde hadré be, ez améa. Dáqma beg werist be espār, vénga eskéri xoé dā vā ke: keíye harebya yén'i, eskéri Xaléf ayai amé, wárzi, šyēri metírisi. Xaléf ayai eskéri xoera vā ke: tēwi eskéri Dáqma bēgi véra mēdi, hémine bjkšf. Eskéri Xaléf ayai vā ke Xaléf ayaira: izmi mā bidé, te siēr biké. Xaléf ayai vā ke: ers! Eskéri Xaléf ayai kerd: wáke wáke. Hyéris u tēhēr tén'i eskéri Dáqma bēgira kišti, eskéri Dáqma bēgi remá. Eskéri Xaléf ayai kaúta díme bérdi, kérdi zereí šahrestān, yau mahalai Hyēni vešnai, sérei Xalíf efēndi terá kerd, ard, dā Xaléf ayaira. Dáqma bēgi vā ke: emán efēndim, ez kauyé nekén'a, eskéri me tīnu. Xaléf ayai habér ersau'úte Dáqma bēgiri vā ke: šahrestānda bye tebér, ez yén'a šahrestān vešnén'a. Dáqma bēgi wiđa yau koéle ersau'út Xaléf ayairi vā ke: emán efēndim, taudi mā tīnu, nešyén'a kauyé bjká, te mīde titań kauyé kén'i? ez te néiya. Xaléf ayai vā ke: bye eskéri ez dána túe, šne bye mīde kauyé djké, hēta hírye rōđi kauyé me kauyaú, ez eskéri túera wē šahrestāni túera tēwi neverdāna, hémine kišén'a, túe kišén'a, dēniai túe ez āna.

Dáqma bēgi habére ersau'úte Xaléf ayairi vā ke: des rōđi maulét bidé me. Xaléf ayá vā ke: há'idi, wa túeri vist rōđ maulét, wiđara pei bye, mā kauyé bjkí, éke te nēri ez šahrestān pyéru vešnén'a, sérei túe wén'a. Dáqma bēgi habére ersau'úte Xaléf ayairi vā ke: hēta vist rōđ kauyé me tīnu, wiđara pei ez túeri habére ersauwén'a. Xaléf ayá vā ke: péki, efēndim, haidi túeri izmu; vist rōđ maulét dā Dáqma bēgira.

Dáqma beg šē, eskér tóple kerd, hēta vist rōđ tēhēr henzāri eskér tóple kerd. Vist u yau rōd bi temāmi, Dáqma bēgi habér ersau'úte Nérib Xaléf ayairi vā ke: eskéri me temāmu, mešte ez yén'a kauyé, kauyé me kauyaú. Xaléf ayai habére ersau'úte Dáqma bēgiri vā ke: wáxte xoéde hadré be, ez mešte šefáqde yén'a dúzi Hemyera, te eskéri xoé bigé, bye pei rezān metírisi, mā kauyé bjkí, ná te sérei me wén'i, ná ez sérei túe wén'a. Dáqma bēgi habér ersau'úte Xaléf ayairi vā ke: mévinde, šānde yén'i, sebáh bye. Xaléf ayá habér ersau'úte Dáqma bēgiri vā ke: én'a hále ez amá. Dáqma bēgi habér ersau'úte Xaléf ayairi vā

ké: wárze, bye, ez timáni túe vedén'a.

Xaléf ayá weríšt, dumilbáze dai púroe. Eskéri Xaléf ayá pyéru amé pyesér, Xaléf ayá vā ke eskéri xóera: baúni, ayalér, ma šuén'i kauyé, métersi, eskéri Dáqma bégi závu, hém'a pyéru Tírki, néšén'i máde kauyé biki, ma pyéru đan mirdi kirdani, myérdei aširáni, métersi, ma ha šuén'i, hétake sérei me newén'u, šjma teiwiri ti tínu. Eskéri Xaléf ayái vā ke: mā ha šuén'i, liéta némiri túeri ti tínu. Xaléf ayá vā ke: aferém áyálerim.

Xaléf ayá weríšt, kaut eskéri xóe ver, ši vediai diári Hyéni, auñai ke eskéri Dáqma bégi pyéru tábure bésta pei rezánde. Eskéri Dáqma bégi țehér henzári, eskéri Xaléf ayái di henzári. Eskéri Xaléf ayá vā ke Xaléf ayáira: emán, eféndim, ízmi mā bide, mā šyéri kauyé. Xaléf ayá vā ke: erš! beirakdár kaut eskéri Dáqma bégi, kaúti temyá, di sá'ati kauyé kerd, peinide Dáqma bégi emán wašt, vā ke Xaléf ayáira: ez néšyén'a kauyé bika túede.

Xaléf ayái eskéri xóe keránd, amé Neribu, auñai ke: eskéri xóede šeišti ten tínu, ħabér eršau'úte Dáqma bégiri vā ke: šeišti ten eskéri méra tínu. Dáqma bégi ħabér eršau'úte Xaléf ayáiri vā ke: eskéri túe šeišti ten tínu, eskéri me sau heiste ten tínu, pyéru kišyai, bye meitani xóe bére, meitani me wádere taúde me tínu. Xaléf ayái merdúm eršau'úti vā ke: šyéri meitani mā biári. Merdúm ši, meiti árdi, róništ.

Dáqma bégi ħabér eršau'ute ayáni Zíriki, vā ke: byéri ménu Xaléf ayái dau pyéru byéri, mā pyā wéši ki. Ayái Zíriki weriști, amei Hyéne, Dáqma beg geraúti, amei Nerib kei Xaléf ayái. Dáqma beg šē, launá Xaléf ayái língeru, Xaléf ayái launá Dáqma bégi déstru. Xaléf ayái di sei myésna dai Dáqma bégiri. Dáqma beg yau rez dā Xaléf ayáira, pyā bi wéši, terek nā.

6.

Zemáne verie yau mirdau đéniai xóe bi, yau keínau yau lađ terá bi. Déniai merd, peinide myérde šē yaúna đéni árde. Di

séri venért, yau keína áya dénira bíe. Ēn'a dēnie bíe d̄ismén'i lādek u keíneka veryén'e.

Keíneke šuén'a gōlikānde; keínek rōḍeki yérei gōlikána yén'a, ek berai xoe t̄j̄nú persén'a dēniai baúki xóe, vána ke: berai me tau? Dēneke keínekra vána ke: berai túe šyu kei hālāne xóe.

Keínek aya šu rā kuén'a, hau vyenén'a, ek berai xóe kištu, eíštu zeindán. Sebáh wardén'a, baúki xóera vána: bau, me ém-šoe yau hau dī, ek'e dēniai túe berai me kištu, eíštu zeindán. Baúki keíneke xóera vā ke: heir bu, s̄én'ie berai túe kišén'u? Keínek vā ke: bau, me haúni xóede dī, berai me kištu, eíštu zeindán, ez hā warzén'a, šuén'a gōlekānde, yérei yén'a keíye, ek'e berai me amaú, ez zána wēšu, heir'ke berai me námaú ez hén'i túeri gōlekānde néšúén'a, ez etía névendén'a.

Baúki keíneke xóera vā ke: eírue t̄j̄ šúe gōlikānde, ez gerén'a, ek'e me berai túe dī, bizáne ke: ek dēniai me šimáde sáye ná, heir'ke me berai túe nédī, né ez vendén'a, né t̄j̄ v̄j̄nde.

Keínek werišt̄ ši, gōleki xóe ver dai, ši gōlekānde. Baúki keíneke amé, geíra berai keíneke, eki kištu, eíštu zeindán, ḍórde zibíl wél'e kérda lāḍeki ser. Baúki keínek améi keíye, dēniai xóera vā ke: túe qaúwi lāḍi me kištu, wai ḍei bi šewi haúni xóede dī be, ek berai xóe kištu, améi, bermáye, méra vā ke: bau, berai me kištu, eíštu zeindán. Me vā ke: keínaim, heir bu, méterse, berai túe wēšu. Keínek méra vā ke: ez hā eírue šuén'a gōlikānde, yérei yén'a keíye, ek berai me amaú, ez zána wēšu, ek námaú, ez névendána etía.

Déni vā myērde xóera: wérze téra šúe, te písi, te vát̄iši keíneke, te améi m̄j̄ ser, t̄j̄ méra váni ke: qaúwi túe lāḍi kištu, ez t̄itau lāḍeki kišén'a.

Myērdek h̄ers be, s̄ē léše lāḍeki zeindána véte árdi déni het, vā ke dēnira, keínai kōpéki, la qámi kištu en'oe lādek? Zuáni ḍeíneki qáfelya, ḍeíni tersáye, hén'i náutarai veḡḡ b̄ikéru.

Baúki lāḍeki šid, berd mezél, wedért, améi keíye, sérei dēniai xóe terá kerd, bérde, eíšte zeindán. Wai lāḍeki gōlikána améi keíye. Ek berai xóe t̄j̄nú, dēniai baúki xóe t̄j̄na, šī, laúki xóera vā: bau, dēniai túe táya? Baúki keínekra vā: ez nézána séra šai, berai túe mérdu. Keínek bermáye, améi, ši aúki ver, desmát̄ geraut, d̄j̄ rekáti nemáḍ kerd, vā ke: ya rábi, t̄j̄ me yau

gō'ine kéri. Aúða bi yau gō'ine, feráye, ši.

7.

Đaiki bi ti nébī, yau Aláh bē, yau arewānti bē. Ārīs tehi-naini. Rōđ yéke béri arí gáfelnā šē keiye, šaú'e keiye rā kaut, sebáh werišt, amé aréye, auñake árdi mesáhidi tǵni; áya šaú'e nēwete pa'ute, auñai ke myáne šaú'e yau lú'e amei zére, šie me-sáhe, árdi wérđi. Ārewānti werišt, yau túa geraúte, dai lú'eru; erzía lú'e tepište, lú'e bermaí. Lú'e vā ke arewāntira: te me verá de, ez túeri keínai pašáde Mǵsri wazén'a. Ārewānti vā ke: ez yau merđumu arewāntia, ti méri titaú keínai pašáde Mǵsri wazén'i? Lú'e vā ke: ti me mékše, ez túeri wazén'a, éke me néwaište keínai pašáde Mǵsri, ti me verá de. Ārewānti vā ke: ti méri suánd buáne. Lú'e arewāntiri suánd wend, arewānti lú'e verá dai.

Lú'e werište, šie Mǵsr, ši pašai Mǵsr het, témene kerd. Pašai Mǵsri vā ke lú'era: dérđi tu tǵu, mǵri vāde. Lú'e vā ke: eféndim: izmi me biđe. éz túeri vāða. Pašai Mǵsri izmi lú'e dā. Lú'e vā ke: eféndim, veiwe temtequ pašai amé, keínai tuc wazén'u xóeri, [yau tu'erge varai, lasér amé pañđ sei espári temtequ pašai be, pyéru la séri berđ, ez túeri đine pyéru la séri bérđi, me yau kére tepišť pā venérta, ez auñáya yau dest amé gnā me liñge, me én'oe dest tepišť aúkera veđiáya tebér, temtequ pašá érz'e xóe me wiđā ver daú, ez ameía.] Pašai Mǵsri vā ke: espār wa wén'isi, wa túede byéri, mǵri temtequ pašai byári, én'oe đa wežiru, me nameí temtequ pašai nešna'útu. Lú'e vā ke: eféndim, yau qáti kinđán biđe me, ez bén'a temtaqu pašari, wa perá ġu; hát'a đi rōđi eskéri xóe méveđe selám leyei, hét'a temtaqu pašá byéri tia, ez túeri habére ana.

Pašai Mǵsri yau qáti kinđán da lúe. Lúe kinđi geraúti, age-rai, ši arewānti het. Lúe arewāntira vā ke: me túeri kaínai pašáde Mǵsri wašte, wárze, šúe hém'am, xóe bišú, temíz ke, bye, én'oe qáti kinđán perá ġe, mā syéri pašáde Mǵsri het.

Ārewānti werišt, šē hem'am, xōe temiz kerd, sére xōe taišt, rie xōe taišt; amé, kinđi gerauti perá, lúe kaúte ver; ši kenári Mjstri. Wiđa rōníšti, lúe šie, ĩabére dai pašai Mjstri. Pašá vā ke: temtaqú pašá amé, yau fintōye riđd biđé, ez bēn'a temtaqú pašairi wā wēn'išu, eskéri vāde: selám leyei. Pašai Mjstri yau fintōye dai lúe, hírye qabási lúede rai kērdi. Temtaqú pašá amei Mjstr, eskéri pašai Mjstri veđau: selám leyei. Ārewānti nézānu selám bedú. Eskéri qámek vā: ēn'oe dēlu, ēn'oe dēlu; qámek vā: ēn'oe pašá nu, qámek vā: ēn'oe arewāntiyu. Lúe agerai đigerai, eskérira vā ke: gērmu, aqil temtaqú pašai sérede tīnu. Temtaqú pašá berđ kunáyi pašai Mjstri, fintōera amei war, lúe dēsti ye tepišť, berđ kunáy u sérye, vā ke pašai Mjstrira: yau ášme aqil nínu ēn'ei sére. Pašai Mjstri vā ke: béri wadé dai đei rá ki, we ráku. Lúe berđ wadé temtaqú pašá, đā rá kerd. Temtaqú pašá tersá; lúe vā ke: terés, méterse, šúe te rá ku. Ārewānti vā ke lúera: pašai Mjstri nekaí yén'u, sérei me terá kén'u. Lúe vā ke: méterse, ez néverdāna, aqili vinde, pašai Mjstri nekaí amé zére, wárze, lau língeru. Temtaqú pašá vā ke lúera: nekaí pašai Mjstri yén'u, mĭ kišén'u. Lúe vā ke: wárze, ez túeri aúke kén'a mešine, šúe, desmāt bigí, bye zére, nemād biké. Ārewānti vā ke lúera: mjri aúke byáre, ez šuen'a desmāt. Lúe werišt šie, aúke árde, dai arewānti; arewānti werišt, ši desmāt, ši pei sára, desmāt bigeru, nézāna rayér qāndaú. Lúe pa'út, arewānti náume, lúe ši geraí, arewānti di, gnau éru, mérdu. Lúe amei, pašai Mjstrira vā ke: temtaqú pašá šu desmāt, nézāna se byu, gnau éru, mérdu. Pašai Mjstri vā ke: šyēri biári. Ši, ard, šit, weđért.

Q E D Y A
(Amor 5, ALBERT VON LE COQ)

HERG WELATRA... HERG ZIWANRA...
PÊSEROK U ROZNAMANRA.

**HERG WELATRA... HERG ZIWANRA...
PÊSEROK U ROZNAMANRA.**

MÅS

KURDISTAN
nênhami helçeyi habatlık gazetecisi

TÊKO SER

SKARHOL

Da lätt svenska

actuent actuellement en Suède et qui
liées indépendante, du même groupe des
langues iraniennes.

serait dans la revue dumi Ayre, le dumi
kurde, mais une

BRAS
NIGERST

se hoghus när jag
noli

da bir gö
Bizc

Tamuk-
kultur-
nas en-
rdiket
har
ar
e.

pats på
rådet* till
man att dis
en kurdisk di-
Kurdena är
är det ert språk
del kurder tycker
dem, när Ebubekir
ett eget språk. - Men de
er att dimili ver-
Ebubekir Vi s
ket lite

h
iy
n
d
z

As
3
Kürte lartış-
na se-
y
5
5r fe
n som
hans böc
se och best
den turkisk-talande är Ebubekir på grund
den arbetar han med
mili. Han håller p
ten dimiliska gr
v startat Ayre
ubekir
lle gr

Om det är jolundat i
at gruppkländflin
Älska! Bir emelde la
företag. Och nu be!
Dyr

för
friti-
samål ci-
arbe-
på

mod

Ar
n

Ar

Ar

AYRE

AYRE

AYRE på dimilisk

PIYA
Zeitschrift für dimilische (Zaza)
Sprache und Kultur

PIYA heißt auf Deutsch Einheit, Gemeinschaft oder Gemeinsamkeit. Piya ist die erste Zeitschrift überhaupt, die in Dimilisch publiziert. Sie wird im chwedischen Exil vom Schriftsteller und Journalisten Ebubekir Pamukcu herausgegeben. Pamukcu hatte zuvor die Zeitschrift AYRE herausgegeben und mußte mit einer Reihe von Schwierigkeiten kämpfen, politischer Drohung oder wirtschaftlicher Drosselung. Pamukcu und andere Redaktionsmitglieder der Piya gehen davon aus, daß Dimilisch trotz enger Verwandtschaft zum Kurdischen kein kurdischer Dialekt ist, sondern eine selbständige Sprache. Von Sprachwissenschaftlern der Iranistik wurde bereits früher vertreten, daß Dimilisch eine selbständige indo-europäische Sprache im Zweig der iranischen Sprachfamilie ist. (Diesem Thema ist in der Nr. 2, Juni '88 Ausgabe ein Übersichtsartikel - in türkischer Sprache - gewidmet. Dimilisch (Zazaki) wird am oberen Euphrat, in der Ost-Turkei, hauptsächlich in den Gemeinden von Bingöl, Dersim (Tunceli), Diyarbakir, Elazig, Erzincan, Siverek und Varto gesprochen. Sie wird offiziell als Kurdische Sprache bekämpft, ihr öffentlicher Gebrauch wird streng bestraft und sie ist deshalb zum Untergang verurteilt. Fern von einer solchen gravierenden Heimatsituation hat Piya als eine Exil-Sprachzeitschrift sich zum Ziel gesetzt, unter dimilischen Arbeitsmigranten in Europa, vor allem in Schweden und in der BRD kulturelle Kontakte herzustellen; Märchen, Mythen, Fabeln, Sprichwörter und alles folkloristische Gut dieser Sprache aus der mündlichen Überlieferung zu sammeln, zu veröffentlichen und sie so vor der Vergessenheit zu bewahren. Piya erscheint nicht nur in Dimilisch (Zazaki). Sie leistet auch zahlreiche Beiträge in englischer und türkischer Sprache.

I Sverige har under flera år en tidsskrift på dimilisk, enligt kurdiskan här i boken "Pamukcu ett med kurdiska" sagt. Denna tidsskrift heter AYRE och den utgavs av Ebubekir Pamukcu. Den var för den kurdiska folkets röst i Sverige. Men under några år kunde den inte utgås på grund av politiska skäl. Men nu har den åter utgås och heter Piya. Den är en självständig språk och kultur tidsskrift för dimiliska i Sverige. Den utgavs av Ebubekir Pamukcu och andra kurdiska kulturarbetare i Sverige. Den har fått många läsare i Sverige och i andra länder. Den har också gett ut många böcker på dimilisk. Den har varit en viktig röst för dimiliska i Sverige.

Dimiliska
— ett nytt språk
@ Ayre heter en ny tidsskrift på dimilisk. Den heter AYRE och den utgavs av Ebubekir Pamukcu och andra kurdiska kulturarbetare i Sverige. Den har fått många läsare i Sverige och i andra länder. Den har också gett ut många böcker på dimilisk. Den har varit en viktig röst för dimiliska i Sverige.

Agis
I ZEKI OKÇUCU
Lazaların k...
— İsveçte Zazaca "Ayre" adlı bir dergi yayımlanıyor, editör Ebubekir Pamukcu.

tt språk skrivit
foräldrar, men i skolan tvungon att prata turkiska. Dimiliska talas av uppmiljoner människor i Kurd Häri i Sverige finns drygt invandrade med dimiliska modersmål.

cu från självstet och dersmål
karboner. er ord som: Äst förort. Ebubekir Pamukcu och s språk heter

r måste
Språket har tidigare betra som en dialekt till kurdiska. men Ebubekir hävdar att språket är självständigt. En stadsp som stött på motstånd, även andra kurder som talar dimiliska.

idskrift urs.
— De inser att min forsk kan ha splittrande inverkar kampen för ett självständigt Kurdistan. Som språkfors har jag svårt att ta sådana i syn. Jag kämpar också för självständigt Kurdistan, även jag inser att dimiliska har egna rötter.

besiken gheterna tte or för ned på
Ebubekir skrev tio böcker i Turkiet, varav två diktsamling. Något han skrev i böckerna in i de turkiska myndigheterna smaken och han sattes i fängelse.

i fem år in ch arbets betyder mängder räre ar nummer sed fne-som tillar ska bok.

Mira gorete gula mi
Newaneno bilbile mi
Bide, bide gula mi
Va biwano bilbile mi

GELO AMACA KÖVARA
I Sverige har under flera år en tidsskrift på dimilisk, enligt kurdiskan här i boken "Pamukcu ett med kurdiska" sagt. Denna tidsskrift heter AYRE och den utgavs av Ebubekir Pamukcu. Den var för den kurdiska folkets röst i Sverige. Men under några år kunde den inte utgås på grund av politiska skäl. Men nu har den åter utgås och heter Piya. Den är en självständig språk och kultur tidsskrift för dimiliska i Sverige. Den utgavs av Ebubekir Pamukcu och andra kurdiska kulturarbetare i Sverige. Den har fått många läsare i Sverige och i andra länder. Den har också gett ut många böcker på dimilisk. Den har varit en viktig röst för dimiliska i Sverige.

Splittrrar
Språket har tidigare betra som en dialekt till kurdiska. men Ebubekir hävdar att språket är självständigt. En stadsp som stött på motstånd, även andra kurder som talar dimiliska.

Man nahm mir meine Rose
Nicht mehr singt mir die Nachtigall
Gib, gib mir meine Rose
Wieder soll singen mir die Nachtigall.

Zu beziehen ist PIYA unter der folgenden

Man nahm mir meine Rose
Nicht mehr singt mir die Nachtigall
Gib, gib mir meine Rose
Wieder soll singen mir die Nachtigall.

(A. Diler)

WAXT KAKAZVI

Ahmet TELLİ

Tırkkî'ra çarnayox: Soşen Bra

Roze qedîye, gulgezê ke destdevi, yi ki permêliyayro
Ewro ra ma virde çî mend
U çuavi, germa germ piya bare kerdvi
Belka verva sewe piya zu lawîke vame
Serê zu sipedi porê tu kena têle ve têli
Waxt kakazvi, hem ki ma cencêna hode
Zof soteri di, yine ho pîloznayvi wertê tarixi
Merdene ke ma dimaviye ma goçerivime

.....

Sitari têde aşe u jindanuravi
Va uwe keno honik, uwe lesa mawa araqîne
Uzara dime esk u çef dîsmey keme, ma ke
Bêkeşêna ho qesey bikeme roze benara so
Unca siliye vorena

Ma ke şerime, huyayış nazara beno kemi
Xîsmê mayê ke vindbiyaye kam yine vineno
Reye taride niadan, reye ki waxtde
Asme destunê tode, bena gulgêze de gırse
Niya hona ke namê ask u çefi beno araze
Na siliya tariya ke porê tora rîzena
Sewqe asmera puleşinê zuminro begonyayi
Ez ke vaji, porê tu vavi, vaydênê
Zu kande u zu pers yenora mı vir
-Ez ke esk u çef nizon, çutir ho u tu
Çutir dina-alemi vurnon

MAZRA

Astare

Hewrê sipi amay kou ser
Malê peroz hau xapera corde yeno
Şüane filişkiya xuya bariye cıneno
Pê çeperde cıniki amey teber

Dı bon miyane koude nişteru
Zu belekıno, zu ki boro
Tu ke durra şınude şekerd
Ta vana domoniye yena tu vir, domoniye

Bıza kolle ke tu guretene pey
Maye tu ki ditene
E ke xapa mal amena sıma
Ta ya berbiene, ya ki heweste şiyene mal

Dı bon miyane kode nişteru
Zu belekıno, zu ki boro
Tu ke defe şiya çeberê inu
Gulura rındek,
murzelıkra zaf,
çımora germ
mordem verva tu yene.

Mazra

ASTARE

MUSIKO ETTAR

Arêdayox: **Ebubekir PAMUKCU**

Vatox: **Zelal**

Cayê vatîşi: **Çermug (Mersel Almanya
Federal`dı qeydbiya.)**

Wext: **1987**

Rozê zu dewê bena... Na dewdı keyney xorê arêbyenê pê ser, xorê merseli vanê, qısey kenê, wiyenê. Bol derdanê xo pêre vanê. Nê bol wiyenêse, zuwê miyandı tiz kena. Tiz kena, nê pêro benê günakari. Sond wanenê. A vana, "Brardê mı serbo, mı nêkerd!" A vana, "Brardê mı serbo, mı nêkerd!"

Na zuwê miyandı bena, bray cı çinêbeno. Na sermayena, dışnış bena, vana, "Ez se vaza, seni vaza?.."

Vana:

"Wella will golikêda maya çar esta, golikda maya çar serbo, mı nêkerd!"

Keyney vanê:

"Winise to kerdo. Bew mayê pêro braranê xo vam, tıya zor goliki vana."

Na bermena, sına keye.

Marda xorê vana:

"Dayê, ewro girweyê ame mı sere. Ma keynana wiyayê. Zuwer tiz kerd. Hemın brarandê xo sero sond wend. Bray mı çiniyo, ez sond bıwana, Mı zi goliki sero sond wend. O tiz mı sero mend."

Maya cı zi vana:

"Wi keynay mı, çı bray to çiniyo? Bray to esto, seydwano. Oyo zu gemêdi. Bê, torê herê vıraza, so brardê xo het.Lavrê edo na her torê welra

viraza. Tıdo rayra qe "Çoş!" nêvazê! Tı vazê "Çoş" se wel rızyena, hera to xerpiyena."

Keynek sina, sina, edızyena rayra. Xo vira kena, vana "Çoş!". Seni vana "Çoş" se, hera cı rızyena, bena wel. Ageyrena, yena keye, bermena.

Maya cı vana:

"Keynay mı, meberm! Ez torê fina virazena. No fin qe "Çoş!" mevaz heta kêberi ver!"

Keynek xo viridı tepêsenâ heta kêberê brardê xo ver. Yena kêberi verse, vana "Çoş!". Wela cı rızyena.

Kêberi cınena, sina zere. Sina kı zew seydwano zeredı. Seydwan purtida zerezan miyandı kewto.

No tıllı beno, vano:

"Tı kama, çı kesa?"

Na vana:

"Ez waya toya. Mara ma ez rısta to het."

No vano:

Waya mı tı ameya, xeyr ameya. Lavrê zu cınıyêda mı esta... Zu cınıyêda mı esta, tıdo aya idare bıkerê."

Na cını seni waya ney vinena, pexıley kena. Na qayıla gırweyê biyaro nay sere, nay xo serra bırişo.

Rozê keynek bena teysan, vana:

"Niyazê, tasê aw bıd mı, e xorê bura!"

A vana"

"Newe ez inıra ameya. Doriyo ewza pırê aw. Dori bıancı xo sere, xorê aw bur!"

Haybıkı na zi şıya inı, loliki moliki arêdayê, kerdê dori.

Na seni qült kena xo serese, loliki pêro ravêrenê qırđı, sinê pize.

Nê loliki rozra roz pizedı benê girdi. Şêlıg pêro weyneno, pizey keyneko roz bı roz beno gird.

Yenê brardê cırê vanê:

"Na warda todı qeç esto, qay nay gırweyê kerdo."

Cınıya cı zi cayêra vana:

"Na waya to bēnamusa. Pizedê cıdı qeç esto."

Merdek vano, sekera, se nêkera... Şewê na wara xo gēno wu beno gemêda ıssız... Bray cı nay beno gemêda ıssız. Xo saqi sero rafınenı, luli cıneno. Na saqi sero sina hewna. Vano sekera, se nêkera... Serey nay saqedê xo serra roneno. Luliya xo zu dara darkeno. Ay ewza verdano, yeno keye... Va yenose, no nefes dano luli, luli cıneyêna. Lulira kı veng vızyeno, na keynek vana qay bray cıyo tım het.

Fına na werzena kı bray cı çınıyo. Na keynek bermena, qirena. Zewti dana brardê xoro. A çextı zew merdek ewzara ravêreno.

Merdek vano:

"Keynay mı, tı kama, çı kesa?"

Keynek vana:

"Wela xalo, hal wina winayo... Braçiniya mı no girwe ard mı sere. Aw dê mi. Nêzana lolik teybı, çıçı teybı... Ê mı pizedı bi gırdı, bi ze mari."

Merdek nay gêno, beno key xo. Sıska hewt seran dano nay. A sısk fiendik tırsa, yanê kam buro, pizey cı helsiyêno... Ê lolıkan, maran pêro helsnena. Nê nay pizera kewnê. Na reyena. Merdek nay lazdê xorê zi mare keno, keno veyva xo.

Na zewziyena, bena wayêre qeçan.

Rozê qeçê cı küçedi kay kenê. Yenê, vanê:

"Dayê dayê!.. hele bê! Zew merdekê ameyo, zu darê lingda ciya riwaya."

Vana:

"Lazê mı, şırê, şırê... Şırê, ê merdekirê vazê, "Musıko Ettar`o, bar fieme bazaro, derman destdê waro!"."

Nê qeçeki sînê, vanê:

"Musıko Ettar`o, bar fieme bazaro, derman destdê waro!"

Merdek teva fahm nêkeno, vano:

"Çı sımayê mirê wını vanê? Sıma kami, key sıma kotiyo?"

Nê fina vanê:

"Musıko Ettar`o, bar fieme bazaro, derman destdê waro!.."

Vano:

"Hadrê, hele hadrê ma sırê key sıma."

Nê qeçi ney gênê, benê key xo. Seni waya cı ney vinena, sınısnena.

Waya cı vana:

"Tı kamê, çı kesê?"

Haybıkı cınêka ey sınısnena...

Merdek vano:

"İşte wına... Lınga mı, qınorê pa vızıyê, tım bi gırd u na dar pa ruwê."

Cinêk vana:

"Dermanê ay ez zana. Torzinêdê mı esto. Ez torzini pirodase, a dar cıra qilayena wu dirbeta to bena wısk."

Merdek vano:

"Kaşka!.. Çarey nay çiniyo. Ezo dew dew geyrena, xorê ettarey kena, na dara mına sanayena... Nê qeçê kamiyê, Nêyê mirê vanê, "Musıko Ettar`o, bar fieme bazaro, derman destdê waro!""

Cinêk vana:

"Ê qeçê minê. Ez waya toya. Ez ameya key sıma. To o girwe ard mı sere. Cinêra to loliki day mı... İşte a gemda ıssıza mı to-rê zewti day. Mı va "Boka Musık`bo, darê lingêda ciya biruwo, dew dew bigeyro, çarey cı mı destbo. İşte tı Bray mı Musık`ê. Dermanê toyo zi mı desta. Musıko Ettar`o, bar fieme bazaro, derman destdê waro!.."

Cinêk torzini dana piro, a dar kokra birnena. A sıat lınga brardê cı bena wes.

HEPSÊ DİYARBEKİR'Î

Zerweş SERHAD

Hepsê Amêd'i hepsê Tırkano
Ta, rewnayo, marê zindano
Xorti, êyê miyandı nalenê
Bolê cı xortê Dımiliyanê

Welat, welatê ma Dımiliyano
Zımıstan zi marê zey amnaniyo
Lej miyani niyo, hını eşkerayo
Bêbexteya Tırka nıka niya, verinarayo

Dımili wu Kürdi, ana piya bındesti
Nıkara niyo, verina ma piyabestê
Hadê tewrbê, piya bıgirê serbesti
Verdê hemna werzê, tewrdê Dımiliya'bê

Zey serbestey, çina çıno
Bındestey gorey ma niyo
Welat jewbi, letey kiyardo
Mezgê ma mara giroto, wiyardo

Dısmen hermuşıkê bındê erdi
Ma raşt vanê, ma peyd mendi
Emeleya ma piya nêmendı
Werz, werzê tewrdê cematanbê

Çorsmeyê Amêd'i pêro bedeno
Sereyê cı tim u tim teweno
Zalım cırê zılım keno
Amêd'o mara xebati wazeno

Bra hadê, ma şım Amêd'i ser
Teresa ma bıkim teber
Ma heqê xo bıgim şımı ser
Reyayıda xoya, xorê bıbım esker.

PIYÊ MI

Usxan

Piyê mî nêzan, ça mîra has nêkena
Tî mebusviyê ez televe
To rozê ez pers nêkerdine
Tî sawciviyê, ez mahkum
Hücredevine
Rozera rozê ez pers nêkerdine, piyê mî
Tî abîqatviye, ez karker
Bari miyaney mî kerdvi çot
Piyê mî
Rozêra rozê to pers nêkerdine
Piyê mî
Tî biyê notêr, ez amine Almanya
To muhir kerdne, perey guretene
Mî koli ontene, dar birnene
Rozêra rozê ez pers nêkerdine
Dî torinê to amey dina, piyê mî
To pers nêkerdi
Nîka yenê leyê mî, piyê mî
Ça yena leyê mî, piyê mî
Seweta dî qûrişê dina, piyê mî
Tî mîra has nêkenê, zonena
Piyê mî
Tî zonenê piyê mî
Heta neka riyê mî nêhuwa, piyê mî
Kesi koçikê aw mî nêda, piyê mî
Mineta mî kalîkê murê
Ez kerdene pil
Zeweznine, rusnine Almanya
Haq xeyrê xo bîdo kalîkê mî
Maya mî ki, piyê mî ki, kalîkê mîvi
Piyê mî
Nêzon, nîka ça yena leyê mî, piyê mî
Ez zanena seweta dî qûrişê dinay
Bê piyê mî, bê biji dî qûrişunê xo
Biji, ravere, so, piyê mî
Ez karkerne. tî beqe
Ez ke megurine veysan maneno
Tî ke megurinê veysan nêmanenê
Ez zonena, tî mîra has nêkenê, piyê mî.

HELALEY U HERAMEY

M. Çermug

Welatdê madı herg kes idareyê xo çiyêna keno. Tayni estê, xorê koli roşenê; tayni estê, xorê çiyêna roşenê. Zu dewdı zi dewızı xorê rıb benê sukandı roşenê. Lavrê bolê cı rıbê xo hıleya roşenê.

Zew dewızê zi beno, no merdım bol pak beno. O zi rozê rıbê xo beno suk kı biroşo. Heta şan paweno, kes neyra rıb nêgêno.

İmbazê cı rıbanê xo roşenê, ageyrenê dew.

No merdım wını dışnış beno... Zew yeno ney het, vano, "Tıyê çıçırê hend dışnış benê?" O zi vano, "Hemın rıbê xo rot, şı keyandê xo. Êzo hewna etiya. Keso mıra nêgêno." O merdım zi vano, "Brayê mı, tı zanê qandê çiçi tora nêgêne?" Vano, "Nê!". Vano, "Brardê xorê vaza... Rıbê to bol pak u zelalo, qandê coy keso nêgêno. Tı ewro şo keye. Heta nime aw dek nê rıbdê xo miyan, meşt biya."

No şıno keye. Eyni wını keno. Meştêri gêno, ano. Herg kes tamkeno. Merdek a sıat rıbê xo qedineno. Kêfê cı beno weş. A rojra tepiya rıbê xo no babeta roşeno.

DEYR

Arêdayox: **Glor Çımsur**

Ca: **Warto**

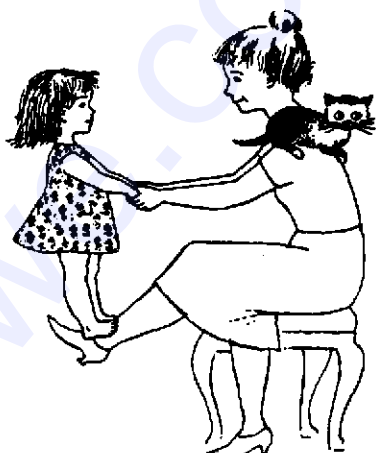
Wext: **1988**

Aşme veciya, aşma zerde
Şewq u şemalê xo eşto
Pê Kowek* u Gestemerd'e*
Erê çenê çenê
Miradê min u to bıkeru
Asparê gula zerde

(*) Warty'dı dı dewi

XO TILOKI

Lingda mı sero xo tilokı,
lingda mı sero xo tilokı,
heta tı bena gırs.
Çı wext kı tı bena gırs
Tı bena zaf gıran.
Hend gıran kı
Ez nêsenâ to tilokera!

Domonê, Qeçekê xaseki,

Amordo verêndi cayê ma zaf tengbı, coka ma nêsa ca bıdım qünca sıma.
Lavrê noya tepiya cayê ma tengbo, herabo... qünca sımado herunda xora
nêliwu. Ado tim cadı xodbo.

XEBERA MERGÎ**ZEW****KÛTIKÊDO****HAR****NO DÎNARA SÎ****WA HOMA****RAHMET****NÊKERO**

esHat YıldırAn 22 Payızoverêndî kişiya. **KÊ KISTSE WA DESTÊ CI DED NEVİNÊ...**

**PİYABESTENA
NEŞRİYATO
DEMOQRATİK**

Tırkiya'dı neşriyato demoqratik tım zew tehakkumêdo gırsi bındeyo. Cara zu rozê çniya kî polis

müfreze nêçekero idarexanedê zew pêseroki ser yan zi redaktorê zew pêseroki nêbero. Polisan raya idarexanandê pêserok u roznaman diha kerda ze raya aw. Herg roz tı weynenê kî, êyê xo xembelenê wu raya Caxaloxlu tepêşenê.

Özal'i vera neşriyati zew cengê ilan kerdo. Semedê serbiyayışdê nê cengi oyo pêro imkananê diwêl seferber keno. Kistêra eve polis hıcum keno, kistêra zi eve çeka ekonomî neşriyati gêno zu qısçacêda asini miyan. Caxaloxlu'yo herg sefaq vaybiyayışê kaxıdıya çımanê xo akeno. Xora vilakerdışê pêserokan zew derdêdo diha girano. Burjuwaziye gırsan dest çekerdo heme çî. Wını kî, heta vilakerdışê zew pêseroki qebulkenê, kesi zıncira anê. Yanê, Özal'i neka wını kerdo kî, neşriyatê demoqratikiyê kistêra xo polisira pawenê, kistêra maħkaman geyrenê, kistêra zi lejê ekonomî danê... Veri pêserokan herg kesi lejê xo dayê, lavrê no rewnayo kî, êyê gırweyenê kî zu "piyabesten"ê ronê. Daera roz ameyê pê het u no xısusdı mışore kerdê. Ew soyındı, 4 Payızo Verên'dı pêserok u Roznamey Çaxdaş Yol, İşçi Dünyası, Dünyaya Baqış, Güneşe Çaxrı, Medya

Güneşi, İşçi Sözü, Sınıf Bilinci, Toplumsal Kurtuluş, 11. Tez, Feminist, Sosyalist Feminist Kaktüs, Demoqrat Arqadaş, Saçaq, Çaxdaş Gazetesi, Demoqrat Ekonomist, Gençlik Dünyası, Yeni Öncü, Nam Yayıncılıq, İktidar Yolu, Yeni Açılım, ew Toplumsal Diriliş amey pê het u "PIYABESTENA NEŞRİYATO DEMOQRATİK" (Demoqratik Basın Birliği) rona.

No hesab, pêserok u roznamanê demoqratikan, vera fıçumandê Özal'i zu gamêda zaf mühim ew zaf gırs çekerd. Yeqinê ma oyo kı, e kı no Piyabesten biso wına sıro, lejê mayo demoqrasido roz bı roz diha sıro ravey.

Ê pêserok u roznameyê kı nê Piyabesten'i miyandê ca gênê, mayê pêrin zerira tebrikkem... Ew semedê mısnaıştê dosteya maya demoqratik, mayê beyannameya sıftiya Piyabesten'i qapaxo peyêndi neşrkem.

**DERSİM
DERSİM**

USXAN

PIYA

**BİR
ZAZA
DESTANI**

1

İSİMSİZ BİR GEZEGENDEN NOTLAR

ESHAT AYATA

DERSİM DERSİM.....20sek
BİR ZAZA DESTANI.....30 sek

Cayê wasten: PIYA

POLİS KEWTO PİYA DIM

Wexto kî ma AYRE vetê, bê imbandandê xoyê zaf nezdiyan, eve prensip ma welatdi kesirê AYRE nêriştê. Lavrê PİYA'ya piya ma no prensip hewada. Çım kî, e kî eve lez, e kî eve omışey, Tırkiya'dı zaf pêseroki vızıyayê. Ma va qay zew vayêdo demoqrasiyêdo senikeko Tırkiya sero geyrêno. No hesab ma va belki PİYA zi seno Tırkiya'dı ê pêserokandê binan miyandı biveci-

yo. Qandê coy ma Tırkiya'dı zew pêserokdi xebera vızıyayışê pêserokdê xo da wu verê xo açarna welat. Diha dima PİYA hema hema sı heme cadê Tırkiya wu Kurdistan'i.

Lavrê hesabê ma çewt vızıya. A sıat polisê Tırk seferber bı. nê seferberlığı verdı zaf pêseroki telefbi, ew ganê zaf embazandê ma vesa.

Nay sero ma 26.10.1988'dı zu beyannameyê vilakerd. Qandê wendoxandê xo mayê beyannameya xo cêrdi neşrkem.

PİYA

PÊSEROKÊ ZİWAN U KÛLTURÊ DIMİLİ
DIMİLİ DİLİ VE KÛLTÜRÛ BERÇİSİ
JOURNAL OF DIMİLİ LANGUAGE AND CULTURE

P A S İ N A Ç I K I A M A S I

Biz, Erzincan'dan Adıyaman'a kadar olan coğrafi bölgede yaşayan üç milyonluk bir halkız. Kendimize ait bir dilimiz, kültürümüz ve tarihimiz var. Ancak şu var ki, dilimizin, tarihin hiçbir döneminde yazılmamış olması, halkımızın, kendi değerlerinden günden güne uzaklaşması sonucunu getirmiş. Öyle ki halkımızın adı konusu bile bugün tartışmalara konu olabilmektedir. Yani adı bile unutulmak üzere olan bir halkız biz.

Avrupa'da bulunan biz bir grup Dimalı (Zaza) aydını, halkımızın dil, kültür ve tarih sorunlarını kendimize iş edindik. Bu amaçla sürdürdüğümüz çalışmalara dayalı olarak PİYA adlı bir dil ve kültür dergisi yayınlamaktayız. Dergimiz Avrupa'da Üniversite çevrelerinde ilgiyle izlenmektedir. Burada çeşitli ülkelerde çıkan makalelerde dergimizden ciddi bir dil ve kültür dergisi olarak övgüyle söz edilmektedir.

Ama gel gelelim ki, dergimiz Türkiye'ye girerken sürekli akıllarız engellerle karşılaşılıyor. Ya dergilere yollarda el konuyor, ya da okuyucularımızdan önce dergiler polisin eline geçiyor. Ardından okuyucularımız tamamen yasa dışı polisiye baskılara maruz kalarak PİYA ile ilişkilerinin kesmeye zorlanıyorlar.

Bu bizim dil ve kültür davamız. Biz yılmayacağız, çalışacağız. Ama Türkiye'deki okuyucularımıza ulaşmak da istiyoruz. Türkiye'deki okuyucularımıza ulaşamadığımız sürece kendimizi kanetleri kırık bir kus gibi görüyoruz.

Durumuzu sizin aracılığınızla kamroyuna duyurarak, bu vesileyle gerici özel yönetiminin "basın"a karşı olan bu akıl almaz baskılarını şiddetle protesto ediyoruz.

Saygılarımızla

Redaksiyon

ALFABE

DİMLKİ A.P.I KÜRDKİ TIRKKİ EREBKİ

a	[a]	[α]	[a:]	a			
b		[b]		b			
c		[dʒ]		c			
ç		[tʃ]		ç			
d		[d]		d			
e		[ɛ]		e			
ê		[e]		ê			
f		[f]		f			
g		[ʒ]	[g]	g			
x				x			
h		[h]		h			
ĥ				-			
ı		[ɨ]		ı			
i		[i]		î			
j		[ʒ]		j			
q		[k]		q			
k		[c]		k			
l		[l]	[t]	l			
m		[m]		m			
n		[n]		n			
o		[o]		o			
p		[p]		p			
r		[r]		r			
s		[s]		s			
ş		[ʃ]		ş			
t		[t]		t			
u		[u]		û			
ü		[y]		u			
v		[v]		v			
w		[w]		w			
y		[z]		y			
z		[z]		z			

DEMOKRATİK BASIN BİRLİĞİ

Bizler İlerici, Yurtsever, Demokrat, Devrimci, Sosyalist basın-yayın organlarını biraraya getirecek olan, dayanışmalarında yardımcı olacağına inandığımız birliğin ilk adımını atmış bulunuyoruz. Demokrasi ve özgürlük mücadelesindeki yerimizi örgütlülüğümüzle güçlendirmeyi düşünüyoruz. Tepeden tırnağa örgütlü bir toplum özlemini kendi yayın örgütümüzde, Demokratik Basın Birliğiyle, dile getiriyoruz.

*Bizleri bu birliği oluşturmaya yönelten etkenleri kısaca sıralamak istiyoruz. Oldukça kıt ekonomik olanaklarla çıkan demokrat basın yayın organlarının önlerindeki ekonomik, siyasal engelleri beraberce göğüsleyebilmeleri, basın tekellerinin dağıtım zorlamasını kırabilmeleri için bu birliğin gerekli olduğuna inandık. Yoksullaşan manevi hayatımızın, düşünce hayatımızın zenginleşmesi gerektiğinden yola çıkarak, yeni düşüncelerin üretilmesi ve yaygınlaşması için **DEMOKRAT** basın-yayın organlarının **SORUNLARININ** çözülmesi için bu birliği kurmaya çabaladık.*

*Hemen hemen tüm basın; anti-demokratik yasa ve uygulamalar, toplatma kararları vb. cezalarla karşı karşıya kalmaktadır. **DEMOKRAT BASIN** organları bu uygulamalardan fazlasıyla pay almaktadır. Burada çifte bir standart söz konusudur. Özellikle **DEMOKRAT BASIN** yasadışı, korsan basınmiş gibi gösterilmeye çalışılmaktadır. Eğer demokrasiden yana olmak, gerçekleri, yalnızca gerçekleri söylemek, kitleleri kendi sorunlarına duyarlı kılmak, de-politizasyona karşı çıkmak yasadışı ise; beis görmüyoruz, yasadışıyız. Eğer kuponlarla tiraj pompalamak, gazete sayfalarını porno resimlerle süslemek yasallıksa, olmaz olsun öylesi. Yaratılmak istenen ve bir ölçüde de yaratılan yasadışılık imajının kırılması gerektiğine ve demokrasi için bu tür çabaların bir inanç lekesi olduğuna inanıyoruz.*

Ve yine biliyoruz ki; basın tekellerinin denetiminde olan kitle iletişim araçları, kitlelerin denetimine geçmedikçe, yani tam, eksiksiz bir demokrasi olmadı'ca, basın özgürlüğünden söz etmek mümkün değildir. Tüm bu gerekçeler doğrultusunda kamuoyuna kuruluşumuzu bildiriyor, demokrat, devrimci, yurtsever, ilerici, sosyalist basın yayın kuruluşlarını birliğimize katılmaya çağırıyoruz.

DEMOKRATİK BASIN BİRLİĞİ